

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

**Яготинський інститут
Кафедра соціальної роботи**

Кузьмін Антон Володимирович
(прізвище, ім'я, по батькові)

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня бакалавра**

на тему:

«Макрорівень практики соціальної роботи в питаннях соціальної опіки»

Група ІН34-9-22-Б1СПр (4,0д)

Спеціальність: 231«Соціальна робота»

Освітня програма: Соціальна робота

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

*Дипломна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів, текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело*

Студент

Кузьмін Антон Володимирович

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

к.і.н. Михайленко Сергій Миколайович

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Допущено до захисту перед ЕК

Завідувач кафедри

к.п.н. Черноштан Євгеній Валерійович

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Яготин 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МАКРОРІВНЯ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	10
1.1. Сутність, принципи та функції соціальної роботи на макрорівні.....	10
1.2. Соціальна опіка як складова державної соціальної політики.....	28
1.3. Нормативно-правове забезпечення соціальної опіки в Україні.....	37
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ОПІКИ НА ПРИКЛАДІ ЯГОТИНСЬКОГО ВІДДІЛУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ БОРИСПІЛЬСЬКОЇ РАЙОННОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.....	42
2.1. Організаційна характеристика діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення.....	42
2.2. Аналіз практики надання соціальної опіки та соціальних послуг населенню.....	47
2.3. Шляхи вдосконалення макрорівня практики соціальної роботи у сфері соціальної опіки.....	54
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	63
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми зумовлена сучасними суспільними трансформаціями в Україні, які супроводжуються складними соціально-економічними, демографічними та політичними процесами. В умовах воєнного стану, економічної нестабільності, зростання рівня вразливості населення та збільшення кількості осіб, які потребують державної підтримки, особливого значення набуває ефективне функціонування системи соціальної опіки як одного з ключових напрямів соціальної політики держави.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства соціальна робота виходить за межі індивідуальної допомоги окремим категоріям населення та охоплює широкий спектр управлінських, організаційних і координаційних процесів на державному та регіональному рівнях. Саме макрорівень соціальної роботи передбачає формування соціальної політики, розробку програм соціального захисту, удосконалення нормативно-правової бази, організацію діяльності установ соціального захисту населення та забезпечення доступності соціальних послуг для громадян. У зв'язку з цим зростає потреба у дослідженні механізмів реалізації соціальної опіки та визначенні шляхів підвищення ефективності діяльності органів соціального захисту населення.

Особливої актуальності тема набуває в умовах повномасштабної війни в Україні, яка спричинила значне збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, осіб з інвалідністю, малозабезпечених сімей, дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, а також громадян, що потребують психологічної, матеріальної та соціальної підтримки. Це створює додаткове навантаження на систему соціального захисту населення та потребує вдосконалення практики соціальної роботи саме на макрорівні, де приймаються управлінські рішення щодо організації соціальної допомоги та соціальної опіки.

Важливим аспектом є також процес реформування системи соціального захисту населення та децентралізації влади в Україні. Перед органами соціального захисту постають нові завдання, пов'язані із забезпеченням ефективного управління соціальними програмами, координацією діяльності

різних соціальних інституцій, цифровізацією соціальних послуг, впровадженням сучасних підходів до соціальної підтримки населення та адаптацією соціальної політики до європейських стандартів. У таких умовах дослідження особливостей функціонування соціальної опіки на макрорівні є необхідним для визначення перспектив розвитку системи соціальної роботи в Україні.

Практична значущість теми полягає у можливості використання результатів дослідження для вдосконалення діяльності органів соціального захисту населення, зокрема Яготинського відділу соціального захисту населення управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації. Аналіз діяльності даної установи дозволяє визначити актуальні проблеми у сфері соціальної опіки, оцінити ефективність реалізації державної соціальної політики на місцевому рівні та запропонувати шляхи підвищення якості соціальних послуг.

Крім того, актуальність дослідження визначається недостатнім рівнем наукового опрацювання практичних аспектів макрорівня соціальної роботи в умовах сучасних викликів. Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць у сфері соціальної роботи, питання організації соціальної опіки в діяльності місцевих органів соціального захисту потребують подальшого комплексного аналізу з урахуванням сучасних соціальних процесів та змін у законодавстві.

Отже, актуальність теми дипломної роботи полягає у необхідності наукового дослідження макрорівня практики соціальної роботи в питаннях соціальної опіки, аналізу діяльності органів соціального захисту населення та пошуку ефективних шляхів удосконалення системи соціальної підтримки населення в сучасних умовах розвитку українського суспільства.

Стан наукової розробки теми дослідження. Проблематика соціальної роботи, соціальної опіки та функціонування системи соціального захисту населення є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Особливу увагу у наукових працях приділено питанням організації

соціальної політики держави, розвитку системи соціального захисту населення, удосконалення механізмів соціальної підтримки вразливих категорій громадян, а також особливостям практики соціальної роботи на різних рівнях її реалізації.

Теоретичні засади соціальної роботи, її сутність, функції та принципи досліджували такі українські науковці, як І. Зверєва, А. Капська, О. Безпалько, В. Полтавець, Т. Семигіна, Н. Максимова, Л. Міщик, С. Харченко та інші. У їхніх працях розкрито основні підходи до визначення соціальної роботи як професійної діяльності, охарактеризовано її напрями, методи та рівні практики.

Питання розвитку соціальної політики та соціального захисту населення висвітлювали Е. Лібанова, О. Новікова, В. Скуратівський, М. Кравченко, В. Москаленко, Н. Борецька та інші дослідники. У наукових роботах зазначених авторів розглядаються механізми державного регулювання соціальної сфери, проблеми соціального забезпечення населення, реформування системи соціального захисту та забезпечення соціальної безпеки держави.

Дослідження проблем соціальної опіки та соціального обслуговування населення здійснювали І. Мигович, О. Палій, Г. Лактіонова, О. Карпенко, Н. Кабаченко, Л. Тюття та інші. Їхні наукові праці присвячені питанням організації соціальної допомоги, діяльності установ соціального захисту населення, впровадженню сучасних моделей соціальних послуг та підтримки соціально незахищених категорій громадян.

Окремі аспекти макрорівня соціальної роботи, зокрема управління соціальною сферою, формування соціальної політики та міжвідомча взаємодія у сфері соціального захисту населення, досліджували Т. Семигіна, О. Безпалько, А. Капська, С. Харченко та В. Полтавець. Науковці наголошують на важливості системного підходу до організації соціальної роботи та необхідності вдосконалення державних механізмів соціальної підтримки населення.

Водночас аналіз наукової літератури свідчить, що, незважаючи на значну кількість досліджень у сфері соціальної роботи та соціального захисту населення, питання практичної реалізації соціальної опіки на макрорівні в умовах сучасних викликів залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема,

потребують подальшого вивчення проблеми ефективності діяльності місцевих органів соціального захисту населення, удосконалення управлінських механізмів у сфері соціальної опіки, адаптації системи соціальних послуг до умов воєнного стану та реформування соціальної політики України.

Недостатній рівень комплексного аналізу діяльності органів соціального захисту населення на місцевому рівні, зокрема Яготинського відділу соціального захисту населення управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації, обумовлює необхідність подальшого наукового дослідження даної тематики, що і визначає практичну та наукову значущість обраної теми кваліфікаційної роботи бакалавра.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та аналіз особливостей макрорівня практики соціальної роботи у сфері соціальної опіки, а також визначення шляхів удосконалення діяльності органів соціального захисту населення на прикладі Яготинського відділу соціального захисту населення управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання дослідження:

1. Розкрити сутність, зміст та основні принципи соціальної роботи на макрорівні.
2. Дослідити поняття соціальної опіки як складової системи соціального захисту населення.
3. Проаналізувати нормативно-правове забезпечення соціальної опіки в Україні.
4. Охарактеризувати діяльність Яготинського відділу соціального захисту населення управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації.
5. Провести аналіз основних напрямів практики соціальної роботи та надання соціальних послуг у сфері соціальної опіки.

6. Визначити актуальні проблеми функціонування системи соціальної опіки на місцевому рівні.

7. Обґрунтувати шляхи вдосконалення макрорівня практики соціальної роботи у сфері соціальної опіки.

Об'єктом дослідження є система соціальної роботи у сфері соціальної опіки на макрорівні.

Предметом дослідження є особливості практики соціальної роботи в питаннях соціальної опіки та діяльність органів соціального захисту населення щодо реалізації державної соціальної політики на прикладі Яготинського відділу соціального захисту населення управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань у кваліфікаційній роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме:

- теоретичний аналіз та узагальнення наукової літератури – для дослідження сутності соціальної роботи, соціальної опіки та особливостей макрорівня практики соціальної роботи;
- аналіз нормативно-правових документів – для вивчення законодавчої бази у сфері соціального захисту населення та соціальної опіки в Україні;
- системний метод – для комплексного дослідження діяльності органів соціального захисту населення як складової державної соціальної політики;
- порівняльний метод – для аналізу сучасних підходів до організації соціальної опіки та визначення напрямів удосконалення соціальної роботи;
- статистичний метод – для аналізу показників діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення та оцінки ефективності надання соціальних послуг;
- метод узагальнення – для формулювання висновків і практичних рекомендацій щодо вдосконалення макрорівня практики соціальної роботи у сфері соціальної опіки.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі особливостей макрорівня практики соціальної роботи у сфері соціальної опіки в сучасних умовах розвитку українського суспільства. У роботі узагальнено теоретичні підходи до визначення сутності соціальної опіки як складової державної соціальної політики та досліджено особливості діяльності органів соціального захисту населення на місцевому рівні.

Теоретичне значення дослідження. Теоретичне значення кваліфікаційної роботи бакалавра полягає у поглибленні наукових підходів до вивчення макрорівня практики соціальної роботи та соціальної опіки. Матеріали дослідження розширюють уявлення про роль органів соціального захисту населення у реалізації державної соціальної політики, а також систематизують сучасні підходи до організації соціальної допомоги та соціального обслуговування населення.

Теоретичні положення та висновки роботи можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях з проблем соціальної роботи, соціального захисту населення та соціальної політики держави.

Практичне значення дослідження. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій для вдосконалення діяльності органів соціального захисту населення, зокрема Яготинського відділу соціального захисту населення управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації.

Матеріали дослідження можуть бути використані:

- у практичній діяльності органів соціального захисту населення під час організації соціальної опіки та надання соціальних послуг;
- при розробці програм удосконалення системи соціального захисту населення;
- у навчальному процесі закладів вищої освіти під час викладання дисциплін «Соціальна робота», «Соціальна політика», «Технології соціальної роботи», «Соціальне забезпечення»;

- для підготовки методичних матеріалів і проведення подальших наукових досліджень у сфері соціальної роботи.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МАКРОРІВНЯ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

1.1. Сутність, принципи та функції соціальної роботи на макrorівні

Соціальна робота як професійна діяльність і важливий суспільний інститут спрямована на забезпечення соціального благополуччя населення, підтримку соціально вразливих категорій громадян, захист прав людини та створення умов для повноцінного функціонування особистості в суспільстві. У сучасних умовах розвитку держави та суспільства соціальна робота набуває особливого значення, оскільки саме вона забезпечує механізми реалізації соціальної політики, сприяє подоланню соціальної нерівності, мінімізації соціальних ризиків та підтримці стабільності соціальної системи.

Система соціальної роботи є багаторівневою та охоплює мікро-, мезо- та макrorівні практичної діяльності. Якщо мікрорівень спрямований на роботу з окремою особою або сім'єю, а мезорівень охоплює діяльність із соціальними групами та громадами, то макrorівень пов'язаний із функціонуванням державних інституцій, формуванням соціальної політики, організацією системи соціального захисту населення та регулюванням соціальних процесів у масштабах держави чи регіону.

Макrorівень соціальної роботи є складною системою професійної діяльності, яка спрямована на розробку, реалізацію та вдосконалення соціальної політики, створення ефективної системи соціального захисту населення, координацію діяльності державних і недержавних соціальних інституцій, а також забезпечення соціальної справедливості в суспільстві. Основною особливістю макrorівня є його орієнтація не лише на подолання наслідків соціальних проблем, але й на усунення причин їх виникнення шляхом удосконалення державного управління соціальною сферою [52, с. 81].

У науковій літературі макrorівень соціальної роботи розглядається як діяльність, пов'язана з управлінням соціальними процесами, розробкою соціальних програм, законодавчим регулюванням соціального захисту населення, плануванням і фінансуванням соціальної сфери. На цьому рівні

соціальна робота тісно взаємодіє з державною соціальною політикою, економікою, правом, державним управлінням та системою публічного адміністрування.

Важливе значення у дослідженні макрорівня соціальної роботи мають наукові підходи українських і зарубіжних учених. Зокрема, І. Зверева, А. Капська, Т. Семигіна, О. Безпалько, В. Полтавець та інші науковці визначають соціальну роботу як професійну діяльність, спрямовану на забезпечення соціального функціонування особистості, соціальних груп та суспільства в цілому. При цьому макрорівень практики соціальної роботи розглядається як система управлінських, організаційних та нормативно-правових заходів, що забезпечують реалізацію соціальної політики держави.

Сучасний етап розвитку соціальної роботи в Україні характеризується посиленням ролі макрорівня у зв'язку з реформуванням системи соціального захисту населення, процесами децентралізації, цифровізації соціальних послуг та адаптацією соціальної політики до європейських стандартів. Особливо актуальним це стало в умовах воєнного стану, коли суттєво зросла кількість осіб, які потребують соціальної підтримки: внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, осіб з інвалідністю, сімей загиблих військовослужбовців, дітей, що опинилися у складних життєвих обставинах.

У таких умовах макрорівень соціальної роботи набуває стратегічного значення, оскільки саме на цьому рівні приймаються рішення щодо формування державних соціальних програм, фінансування системи соціального захисту населення, координації діяльності соціальних служб та забезпечення доступності соціальних послуг для населення.

Сутність соціальної роботи на макрорівні проявляється через її основні принципи, які визначають зміст, характер та напрями професійної діяльності у сфері соціального захисту населення.

Одним із ключових принципів соціальної роботи на макрорівні є принцип соціальної справедливості, який виступає фундаментальною основою формування та реалізації державної соціальної політики. Сутність цього

принципу полягає у забезпеченні рівних прав, свобод і можливостей для всіх членів суспільства незалежно від їхнього соціального статусу, матеріального становища, віку, статі, місця проживання, національності, стану здоров'я чи інших соціальних характеристик. Соціальна справедливість передбачає створення таких суспільних умов, за яких кожна людина матиме можливість реалізувати свої права, задовольнити базові потреби та отримати необхідну підтримку у випадку виникнення складних життєвих обставин.

У системі соціальної роботи принцип соціальної справедливості має особливе значення, оскільки саме він визначає спрямованість соціальної політики держави на підтримку соціально вразливих категорій населення та забезпечення належного рівня їхнього соціального захисту. Реалізація даного принципу здійснюється через механізми перерозподілу суспільних ресурсів, функціонування системи соціального забезпечення, надання соціальних допомог, пільг, субсидій та соціальних послуг громадянам, які потребують державної підтримки.

Соціальна справедливість тісно пов'язана з подоланням соціальної нерівності, яка є однією з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства. Соціальна нерівність проявляється у різному рівні доходів населення, неоднаковому доступі до освіти, медичних послуг, працевлаштування, соціального забезпечення та інших соціальних благ. Значний рівень соціальної диференціації негативно впливає на соціальну стабільність держави, сприяє поширенню бідності, соціального відчуження та зниженню рівня соціальної безпеки населення. Саме тому одним із головних завдань соціальної роботи на макрорівні є формування ефективної системи соціального захисту, яка забезпечуватиме мінімізацію соціальних ризиків і створення рівних можливостей для всіх громадян [31, с. 77].

Важливим аспектом реалізації принципу соціальної справедливості є забезпечення соціальної інтеграції населення. Соціальна інтеграція передбачає включення всіх членів суспільства до активного соціального життя, створення умов для їхньої участі у суспільних процесах та запобігання соціальній ізоляції.

Особливого значення це набуває щодо осіб з інвалідністю, людей похилого віку, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, малозабезпечених сімей, дітей-сиріт та інших категорій населення, які потребують підвищеної уваги з боку держави.

У сучасних умовах принцип соціальної справедливості реалізується через державні соціальні програми, спрямовані на підтримку населення, забезпечення доступності соціальних послуг, розвиток інклюзивного середовища та підвищення рівня соціальних гарантій. В Україні важливу роль у реалізації цього принципу відіграють органи соціального захисту населення, які забезпечують надання соціальної допомоги, організовують соціальне обслуговування громадян та координують діяльність у сфері соціальної підтримки населення.

Особливої актуальності принцип соціальної справедливості набув в умовах воєнного стану, коли значна частина населення опинилася у складних життєвих обставинах та потребує державної підтримки. Зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій, сімей загиблих військовослужбовців та інших соціально вразливих категорій населення вимагає посилення соціальної політики держави та удосконалення механізмів соціального захисту.

Отже, принцип соціальної справедливості є одним із визначальних принципів макрорівня практики соціальної роботи, оскільки саме він забезпечує орієнтацію соціальної політики держави на захист прав людини, подолання соціальної нерівності, підтримку соціально незахищених категорій населення та забезпечення соціальної стабільності суспільства. Реалізація цього принципу сприяє формуванню соціально орієнтованої держави, у якій людина, її права та добробут визнаються найвищою соціальною цінністю.

Не менш важливим принципом соціальної роботи на макрорівні є принцип гуманізму, який виступає однією з основоположних засад функціонування системи соціального захисту населення та реалізації державної соціальної політики. Сутність даного принципу полягає у визнанні людини найвищою

соціальною цінністю, пріоритетності її прав, свобод, потреб та інтересів у процесі здійснення соціальної роботи. Принцип гуманізму орієнтує діяльність державних органів, соціальних установ та фахівців соціальної сфери на створення умов для гідного життя кожної людини, забезпечення її соціального благополуччя та підтримку у складних життєвих обставинах.

Гуманістичний підхід у соціальній роботі базується на ідеї поваги до людської гідності, незалежно від соціального статусу особи, її матеріального становища, віку, стану здоров'я, національності чи інших ознак. Людина розглядається не лише як об'єкт соціальної допомоги, а насамперед як особистість, яка має невід'ємні права, власні потреби, потенціал до розвитку та право на самореалізацію. Саме тому діяльність органів соціального захисту населення повинна бути спрямована не лише на надання матеріальної допомоги, але й на підтримку людської гідності, соціальної активності та інтеграції особи в суспільство [42, с. 16].

Принцип гуманізму тісно пов'язаний із міжнародними стандартами у сфері прав людини, зокрема положеннями Загальної декларації прав людини, Європейської соціальної хартії та інших міжнародних документів, які визначають право кожної людини на соціальний захист, достатній життєвий рівень, медичну допомогу, освіту та соціальне забезпечення. У контексті соціальної роботи гуманізм передбачає забезпечення доступності соціальних послуг, недопущення дискримінації та створення рівних можливостей для всіх членів суспільства.

Важливою складовою принципу гуманізму є орієнтація соціальної політики держави на забезпечення належного рівня життя населення. Це означає, що держава повинна створювати умови для задоволення основних життєвих потреб громадян, забезпечення соціальної безпеки, підтримки сім'ї, охорони здоров'я, освіти, працевлаштування та соціального захисту населення. Реалізація даного принципу здійснюється через систему соціальних гарантій, державних соціальних стандартів, програм соціальної підтримки та діяльність органів соціального захисту населення.

Особливого значення принцип гуманізму набуває у роботі з соціально вразливими категоріями населення, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують особливої уваги з боку держави та суспільства. До таких категорій належать особи з інвалідністю, люди похилого віку, діти-сироти, малозабезпечені сім'ї, внутрішньо переміщені особи, ветерани війни, безробітні та інші громадяни, які не можуть самостійно подолати життєві труднощі. Гуманістичний підхід у соціальній роботі передбачає не лише надання їм соціальної допомоги, а й створення умов для їхньої соціальної адаптації, інтеграції та повноцінної участі у суспільному житті.

У сучасних умовах розвитку українського суспільства значення принципу гуманізму суттєво зростає у зв'язку з наслідками воєнних дій, економічними труднощами та погіршенням соціального становища значної частини населення. Воєнний стан спричинив збільшення кількості громадян, які потребують психологічної, соціальної та матеріальної підтримки. Саме тому гуманізація соціальної політики та діяльності органів соціального захисту населення стає одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Реалізація принципу гуманізму на макрорівні соціальної роботи також передбачає розвиток людиноцентричного підходу до організації соціальних послуг. Це означає, що система соціального захисту повинна бути орієнтована на потреби людини, враховувати індивідуальні особливості кожного отримувача соціальних послуг та забезпечувати повагу до його прав і свобод. Важливим елементом такого підходу є розвиток партнерських взаємовідносин між соціальними працівниками та отримувачами соціальної допомоги, забезпечення конфіденційності, добровільності та доступності соціальних послуг.

Отже, принцип гуманізму є невід'ємною складовою макрорівня практики соціальної роботи, оскільки визначає гуманістичну спрямованість соціальної політики держави та діяльності органів соціального захисту населення. Його реалізація забезпечує захист прав людини, підтримку соціально вразливих категорій населення, створення умов для гідного життя та формування

соціально орієнтованого суспільства, у центрі якого перебуває людина та її потреби.

Важливе місце у системі принципів соціальної роботи на макрорівні займає принцип адресності та доступності соціальних послуг, який визначає спрямованість державної соціальної політики на забезпечення ефективною, своєчасною та справедливою соціальною підтримкою населення. Сутність цього принципу полягає у тому, що соціальна допомога, соціальні послуги та інші види державної підтримки повинні надаватися насамперед тим категоріям громадян, які через складні життєві обставини, низький рівень доходів, стан здоров'я, втрату працездатності або інші соціальні ризики не можуть самостійно забезпечити належний рівень життєдіяльності.

Принцип адресності передбачає індивідуалізований підхід до визначення потреб отримувачів соціальної допомоги та спрямування ресурсів саме тим особам і сім'ям, які найбільше потребують державної підтримки. У сучасній системі соціального захисту населення адресність є важливим механізмом підвищення ефективності соціальної політики, оскільки дозволяє забезпечити раціональний розподіл бюджетних коштів, уникнути нецільового використання соціальних ресурсів та підвищити рівень соціальної справедливості.

Реалізація принципу адресності здійснюється через систему оцінювання матеріального становища громадян, визначення рівня їхніх потреб та встановлення критеріїв отримання соціальної допомоги. В Україні цей принцип реалізується шляхом надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, житлових субсидій, допомоги внутрішньо переміщеним особам, особам з інвалідністю, багатодітним сім'ям, ветеранам війни та іншим категоріям населення, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Не менш важливою складовою даного принципу є доступність соціальних послуг. Доступність означає створення державою таких організаційних, правових, економічних та інформаційних умов, за яких кожен громадянин матиме реальну можливість отримати необхідну соціальну допомогу незалежно

від місця проживання, фізичних можливостей, матеріального становища чи інших обставин. Соціальні послуги повинні бути зрозумілими, відкритими та максимально наближеними до потреб населення.

У сучасних умовах доступність соціальних послуг безпосередньо пов'язана з реформуванням системи соціального захисту населення та розвитком цифрових технологій у сфері соціальної роботи. Одним із важливих напрямів реалізації принципу доступності є впровадження електронних сервісів, які дозволяють громадянам отримувати соціальні послуги дистанційно, без необхідності особистого відвідування державних установ. Це особливо актуально для осіб з інвалідністю, людей похилого віку, внутрішньо переміщених осіб та жителів віддалених територіальних громад.

Цифровізація соціальної сфери в Україні передбачає створення електронних платформ та інформаційних систем для подання заяв на отримання соціальної допомоги, оформлення субсидій, реєстрації соціальних послуг та отримання консультацій. Важливу роль у цьому процесі відіграє розвиток державних електронних сервісів, зокрема використання онлайн-платформ і мобільних застосунків, що сприяють підвищенню оперативності, прозорості та зручності надання соціальної допомоги населенню [31, с. 60].

Одним із напрямів реалізації принципу доступності є також спрощення процедур отримання соціальної допомоги. Надмірна бюрократизація, складність оформлення документів, тривалі строки розгляду заяв та недостатній рівень інформування населення можуть суттєво обмежувати доступ громадян до соціальних послуг. Тому важливим завданням органів соціального захисту населення є удосконалення адміністративних процедур, скорочення кількості необхідних документів, автоматизація процесів обробки інформації та забезпечення оперативного прийняття рішень щодо надання соціальної підтримки.

Важливе значення має також удосконалення механізмів взаємодії між державними органами та населенням. Ефективна комунікація сприяє підвищенню довіри громадян до системи соціального захисту, забезпечує

своєчасне інформування населення про соціальні гарантії та права, а також дозволяє більш ефективно реагувати на потреби громадян. У сучасних умовах особливого значення набуває розвиток консультативних сервісів, гарячих ліній, центрів надання адміністративних послуг та соціальних офісів.

Актуальність принципу адресності та доступності соціальних послуг значно посилилася в умовах воєнного стану та соціально-економічної нестабільності. Значне збільшення кількості осіб, які потребують соціальної підтримки, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, сімей загиблих військовослужбовців та малозабезпечених громадян, потребує оперативного реагування з боку держави та забезпечення максимально доступної системи соціального захисту.

Отже, принцип адресності та доступності соціальних послуг є одним із визначальних принципів макрорівня практики соціальної роботи, оскільки забезпечує ефективність соціальної політики держави, сприяє справедливому розподілу соціальних ресурсів та гарантує реалізацію права громадян на соціальний захист. Реалізація цього принципу є важливою умовою формування сучасної, ефективною та людиноцентричною системи соціальної роботи в Україні.

Одним із фундаментальних принципів макрорівня практики соціальної роботи є принцип законності, який визначає правові засади функціонування системи соціального захисту населення та діяльності органів, установ і фахівців соціальної сфери. Сутність цього принципу полягає у тому, що вся діяльність у сфері соціальної роботи повинна здійснюватися виключно на основі чинного законодавства України, нормативно-правових актів, міжнародних стандартів у сфері прав людини та соціального забезпечення, а також у межах повноважень, визначених державою.

Принцип законності забезпечує правову впорядкованість соціальної роботи, гарантує дотримання прав і свобод людини та створює правові механізми реалізації державної соціальної політики. У демократичній правовій державі соціальна робота не може здійснюватися довільно, оскільки саме закон

визначає порядок надання соціальної допомоги, умови отримання соціальних послуг, права та обов'язки суб'єктів соціальної роботи, а також механізми захисту громадян у разі порушення їхніх соціальних прав.

Правовою основою реалізації принципу законності в Україні є Конституція України, яка проголошує Україну соціальною державою та гарантує громадянам право на соціальний захист. Зокрема, стаття 46 Конституції України визначає право громадян на соціальне забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, безробіття, втрати годувальника, у старості та в інших випадках, передбачених законом. Конституційні положення є базою для формування всієї системи соціального законодавства держави [1].

Важливу роль у забезпеченні принципу законності відіграють спеціальні нормативно-правові акти, які регулюють сферу соціального захисту населення та соціальної роботи. Серед них особливе значення мають закони України «Про соціальні послуги», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та інші законодавчі акти, які визначають порядок організації соціальної допомоги та соціального обслуговування населення [2-10].

Принцип законності також передбачає обов'язкове дотримання міжнародних нормативно-правових актів у сфері прав людини та соціального забезпечення. Україна є учасницею багатьох міжнародних договорів і конвенцій, які встановлюють стандарти соціального захисту населення. Важливе значення мають Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Європейська соціальна хартія, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю та інші міжнародні документи, положення яких враховуються у процесі формування державної соціальної політики.

На макрорівні принцип законності проявляється у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які забезпечують реалізацію соціальної політики та функціонування системи соціального захисту населення. Органи соціального захисту населення повинні діяти виключно в межах наданих їм повноважень, забезпечувати рівність громадян перед законом, недопущення дискримінації та дотримання встановлених процедур надання соціальної допомоги.

Важливою складовою принципу законності є забезпечення правового захисту громадян у сфері соціального забезпечення. Кожна особа має право на оскарження неправомірних рішень, дій чи бездіяльності органів соціального захисту населення, якщо вони порушують її соціальні права або обмежують доступ до соціальної допомоги. Це сприяє підвищенню рівня правової відповідальності органів соціальної сфери та зміцненню довіри населення до державних інституцій.

Особливого значення принцип законності набуває в умовах реформування системи соціального захисту населення та децентралізації влади в Україні. У процесі передачі частини повноважень органам місцевого самоврядування важливо забезпечити єдині правові стандарти надання соціальних послуг та дотримання законодавства на всіх рівнях управління. Крім того, сучасні соціальні виклики, пов'язані з воєнним станом, внутрішнім переміщенням населення, зростанням соціальної вразливості громадян, потребують постійного оновлення нормативно-правової бази та вдосконалення правових механізмів соціального захисту.

Реалізація принципу законності також передбачає забезпечення прозорості та підзвітності діяльності органів соціального захисту населення, запобігання корупційним проявам, дотримання етичних стандартів професійної діяльності та здійснення контролю за якістю надання соціальних послуг. Законність у соціальній роботі виступає важливою умовою ефективного функціонування системи соціального захисту та забезпечення соціальної стабільності суспільства.

Отже, принцип законності є одним із базових принципів макrorівня практики соціальної роботи, оскільки забезпечує правове регулювання діяльності у сфері соціального захисту населення, гарантує реалізацію соціальних прав громадян та сприяє формуванню ефективної, справедливої й демократичної системи соціальної підтримки населення. Дотримання цього принципу є необхідною умовою забезпечення соціальної безпеки держави та підвищення рівня довіри громадян до системи соціального захисту населення.

Важливим принципом макrorівня практики соціальної роботи є принцип комплексності, який передбачає системний, багатосторонній та взаємопов'язаний підхід до вирішення соціальних проблем населення. Сутність даного принципу полягає у необхідності координації діяльності різних державних органів, органів місцевого самоврядування, соціальних служб, громадських організацій, благодійних фондів, медичних, освітніх та інших установ для забезпечення ефективної соціальної підтримки громадян.

Соціальні проблеми сучасного суспільства мають складний і багатогранний характер, оскільки вони часто пов'язані не лише з матеріальними труднощами, а й з психологічними, медичними, правовими, освітніми та іншими аспектами життєдіяльності людини. Бідність, безробіття, інвалідність, соціальне сирітство, насильство в сім'ї, внутрішнє переміщення населення, залежності, соціальна ізоляція та інші соціальні проблеми потребують комплексного підходу до їх вирішення, який не може бути забезпечений діяльністю лише однієї установи чи організації.

Принцип комплексності у соціальній роботі передбачає поєднання різних видів соціальної допомоги та соціальних послуг, спрямованих на всебічну підтримку особи або соціальної групи. Це означає, що соціальна підтримка повинна охоплювати не лише матеріальне забезпечення, а й психологічну допомогу, соціальний супровід, правову підтримку, медичне обслуговування, сприяння працевлаштуванню, професійній адаптації та соціальній інтеграції людини.

На макрорівні реалізація принципу комплексності здійснюється через формування та реалізацію державної соціальної політики, яка охоплює різні сфери суспільного життя. Соціальна робота тісно взаємодіє із системою охорони здоров'я, освіти, зайнятості, пенсійного забезпечення, житлової політики, правового захисту населення та іншими напрямками державного управління. Саме міжгалузева взаємодія дозволяє забезпечити ефективне реагування на соціальні виклики та створити умови для підвищення рівня соціального благополуччя населення.

Особливе значення у реалізації принципу комплексності має міжвідомча взаємодія. Соціальний захист населення є сферою, яка потребує постійної координації між різними органами державної влади та місцевого самоврядування. Наприклад, вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб потребує співпраці органів соціального захисту населення, центрів зайнятості, медичних установ, освітніх закладів, житлово-комунальних служб та громадських організацій. Лише узгоджені дії всіх суб'єктів соціальної роботи дозволяють забезпечити ефективну підтримку громадян та створити умови для їхньої соціальної адаптації [15, с. 42].

Важливу роль у реалізації принципу комплексності відіграють органи місцевого самоврядування та територіальні громади, оскільки саме на місцевому рівні відбувається безпосереднє надання більшості соціальних послуг населенню. У процесі децентралізації влади в Україні значна частина повноважень у сфері соціального захисту була передана громадам, що підвищило необхідність координації діяльності між місцевими органами влади, соціальними службами та іншими установами соціальної сфери.

Принцип комплексності також передбачає активне залучення громадських організацій, благодійних фондів, волонтерських об'єднань та міжнародних організацій до вирішення соціальних проблем населення. У сучасних умовах державні органи не завжди мають достатні ресурси для повного забезпечення потреб усіх соціально вразливих категорій населення, тому важливим є розвиток соціального партнерства та міжсекторальної взаємодії. Особливо

актуальним це стало в умовах воєнного стану, коли значну роль у наданні гуманітарної, психологічної та соціальної допомоги населенню відіграють громадські та міжнародні організації.

Комплексний підхід у соціальній роботі також передбачає використання сучасних технологій управління соціальною сферою, інформаційних систем та електронних сервісів, які дозволяють забезпечити ефективний обмін інформацією між різними установами та підвищити якість надання соціальних послуг. Цифровізація соціальної сфери сприяє координації діяльності суб'єктів соціальної роботи, скороченню бюрократичних процедур та підвищенню доступності соціальної допомоги для населення.

Особливої актуальності принцип комплексності набуває в умовах сучасних соціальних викликів, пов'язаних із воєнними діями, економічною нестабільністю, демографічними проблемами та зростанням кількості соціально вразливих категорій населення. Війна в Україні спричинила значне збільшення кількості осіб, які потребують одночасно матеріальної, психологічної, медичної та правової підтримки. Саме тому ефективна система соціальної роботи повинна функціонувати на засадах комплексного підходу та міжвідомчої взаємодії.

Отже, принцип комплексності є однією з ключових засад макрорівня практики соціальної роботи, оскільки забезпечує системний підхід до вирішення соціальних проблем населення та сприяє підвищенню ефективності соціальної політики держави. Реалізація цього принципу дозволяє об'єднати ресурси державних органів, місцевого самоврядування, громадського сектору та міжнародних партнерів для забезпечення всебічної підтримки населення та формування ефективної системи соціального захисту в Україні.

Одним із сучасних принципів соціальної роботи є принцип партнерства та міжсекторальної взаємодії. Його сутність полягає у співпраці державних органів, громадських організацій, благодійних фондів, міжнародних організацій та інших соціальних інституцій у процесі реалізації соціальної політики та надання соціальних послуг населенню.

Макрорівень соціальної роботи реалізується через систему взаємопов'язаних функцій, які визначають основні напрями діяльності органів соціального захисту населення та інших соціальних інституцій.

Однією з провідних функцій макрорівня практики соціальної роботи є соціально-захисна функція, яка становить основу діяльності системи соціального захисту населення та спрямована на забезпечення соціальної безпеки громадян. Її сутність полягає у створенні державою умов для підтримки соціально вразливих категорій населення, гарантуванні мінімальних соціальних стандартів та наданні допомоги особам, які опинилися у складних життєвих обставинах. Реалізація соціально-захисної функції спрямована на подолання або пом'якшення негативних наслідків соціальних ризиків, таких як безробіття, інвалідність, бідність, старість, втрата годувальника, вимушене переселення, наслідки воєнних дій та інші обставини, що негативно впливають на рівень життя населення.

Соціально-захисна функція реалізується через систему державних соціальних гарантій, соціальних виплат, допомог, субсидій, компенсацій, пілг та соціальних послуг. Важливу роль у її реалізації відіграють органи соціального захисту населення, які забезпечують призначення та виплату державної допомоги, організацію соціального обслуговування громадян, надання консультацій та соціального супроводу. Особливого значення ця функція набуває в умовах соціально-економічної нестабільності та воєнного стану, коли суттєво зростає кількість осіб, які потребують державної підтримки та соціальної допомоги.

Не менш важливою функцією макрорівня соціальної роботи є організаційно-управлінська функція, яка забезпечує координацію та ефективне функціонування всієї системи соціального захисту населення. Дана функція пов'язана з організацією діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, соціальних служб та інших суб'єктів соціальної роботи. Її основним завданням є забезпечення узгодженості дій усіх інституцій, що беруть участь у реалізації соціальної політики держави.

Організаційно-управлінська функція передбачає розробку та впровадження державних і регіональних соціальних програм, планування заходів соціальної підтримки населення, розподіл фінансових та матеріальних ресурсів, контроль за якістю надання соціальних послуг та оцінку ефективності соціальної політики. Важливим елементом цієї функції є управління системою соціального захисту населення в умовах реформування соціальної сфери та децентралізації влади. У сучасних умовах особливого значення набуває необхідність удосконалення механізмів управління соціальною сферою, впровадження сучасних управлінських технологій та забезпечення прозорості діяльності органів соціального захисту населення.

Важливе місце у системі функцій макрорівня соціальної роботи займає прогностична функція, яка спрямована на вивчення, аналіз та прогнозування соціальних процесів у суспільстві. Сутність цієї функції полягає у визначенні тенденцій розвитку соціальної сфери, виявленні потенційних соціальних ризиків і проблем, а також прогнозуванні можливих наслідків соціально-економічних та політичних змін для населення [29, с. 53].

Реалізація прогностичної функції дозволяє державі своєчасно реагувати на соціальні виклики, приймати обґрунтовані управлінські рішення та розробляти ефективні механізми подолання соціальних проблем. Для цього використовуються статистичні дані, результати соціологічних досліджень, моніторинг соціально-економічної ситуації та аналіз потреб населення. Особливо актуальною прогностична функція є в умовах сучасних кризових явищ, пов'язаних із воєнними діями, економічною нестабільністю, демографічними змінами та зростанням соціальної вразливості населення.

Значну роль у системі соціальної роботи на макрорівні відіграє соціально-профілактична функція, яка спрямована на попередження виникнення соціальних проблем та мінімізацію негативних соціальних явищ у суспільстві. На відміну від соціально-захисної функції, яка переважно орієнтована на подолання наслідків соціальних проблем, профілактична діяльність має на меті

усунення причин їх виникнення та створення сприятливого соціального середовища.

Соціально-профілактична функція реалізується через систему профілактичних програм і заходів, спрямованих на запобігання безробіттю, бідності, соціальному сирітству, насильству в сім'ї, бездоглядності дітей, залежностям, правопорушенням та іншим негативним соціальним явищам. Важливе значення у реалізації цієї функції має підвищення рівня соціальної свідомості населення, формування відповідального ставлення до власного життя та здоров'я, розвиток культури соціальної відповідальності й взаємодопомоги.

Особливо актуальною соціально-профілактична функція є в роботі з дітьми, молоддю та сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах. Профілактична діяльність дозволяє своєчасно виявляти соціальні проблеми, запобігати їх загостренню та сприяти соціальній адаптації населення.

В умовах розвитку інформаційного суспільства важливого значення набуває інформаційно-комунікативна функція соціальної роботи на макрорівні. Її сутність полягає у забезпеченні населення необхідною інформацією щодо соціальних прав, державних соціальних гарантій, видів соціальної допомоги, порядку отримання соціальних послуг та діяльності органів соціального захисту населення.

Реалізація інформаційно-комунікативної функції сприяє підвищенню рівня поінформованості громадян, забезпечує доступність соціальних послуг та формує довіру населення до системи соціального захисту. Важливими інструментами реалізації цієї функції є офіційні вебсайти державних установ, електронні сервіси, гарячі лінії, консультативні центри, інформаційні кампанії та засоби масової інформації.

У сучасних умовах інформаційно-комунікативна функція тісно пов'язана з процесами цифровізації соціальної сфери та розвитку електронного урядування. Впровадження цифрових технологій дозволяє спростити процедури отримання соціальної допомоги, забезпечити оперативний обмін інформацією між

державними органами та підвищити ефективність надання соціальних послуг населенню.

Не менш важливою функцією макrorівня соціальної роботи є правозахисна функція, яка спрямована на забезпечення дотримання соціальних прав громадян, захист інтересів соціально незахищених категорій населення та реалізацію принципу соціальної справедливості. Сутність цієї функції полягає у гарантуванні кожній людині права на соціальний захист, рівний доступ до соціальних послуг та захист від дискримінації.

Правозахисна функція передбачає контроль за дотриманням законодавства у сфері соціального забезпечення, сприяння відновленню порушених соціальних прав громадян, надання правової допомоги та представництво інтересів осіб, які не можуть самостійно захистити свої права. Особливого значення ця функція набуває щодо осіб з інвалідністю, дітей-сиріт, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, малозабезпечених сімей та інших соціально вразливих категорій населення.

Реалізація правозахисної функції є важливою умовою формування правової та соціальної держави, у якій забезпечуються права людини, принципи рівності та соціальної справедливості. У сучасних умовах розвитку українського суспільства ефективне виконання цієї функції сприяє зміцненню соціальної стабільності, підвищенню рівня довіри населення до державних інституцій та забезпеченню належного рівня соціального захисту громадян.

Отже, принцип комплексності є однією з ключових засад макrorівня практики соціальної роботи, оскільки забезпечує системний підхід до вирішення соціальних проблем населення та сприяє підвищенню ефективності соціальної політики держави. Реалізація цього принципу дозволяє об'єднати ресурси державних органів, місцевого самоврядування, громадського сектору та міжнародних партнерів для забезпечення всебічної підтримки населення та формування ефективної системи соціального захисту в Україні.

1.2. Соціальна опіка як складова державної соціальної політики

Соціальна опіка є однією з найважливіших складових державної соціальної політики, оскільки саме через систему соціальної опіки держава забезпечує підтримку соціально вразливих категорій населення, гарантує реалізацію соціальних прав громадян та створює умови для забезпечення належного рівня життя населення. У сучасних умовах розвитку суспільства соціальна опіка виступає не лише механізмом надання допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, але й важливим інструментом забезпечення соціальної стабільності, соціальної справедливості та соціальної безпеки держави.

Поняття «соціальна опіка» у науковій літературі розглядається як система державних, громадських та соціальних заходів, спрямованих на підтримку осіб, які через певні життєві обставини не можуть самостійно забезпечити власні потреби та потребують сторонньої допомоги. Соціальна опіка охоплює комплекс матеріальних, соціально-побутових, психологічних, правових, медичних та інших заходів, спрямованих на забезпечення належних умов життєдіяльності людини та її соціальної адаптації [34, с. 63].

Сутність соціальної опіки полягає у забезпеченні соціального захисту населення через систему державної підтримки, надання соціальних послуг, організацію соціального обслуговування та створення умов для інтеграції людини в суспільство. Особливістю соціальної опіки є її гуманістична спрямованість, яка передбачає повагу до людської гідності, захист прав людини та орієнтацію на потреби особистості.

Соціальна опіка є складовою ширшого поняття — соціального захисту населення. Якщо система соціального захисту охоплює всі напрями державної політики щодо забезпечення соціальної безпеки громадян, то соціальна опіка зосереджується безпосередньо на підтримці тих категорій населення, які не здатні самостійно подолати складні життєві обставини. До таких категорій належать особи похилого віку, особи з інвалідністю, діти-сироти,

малозабезпечені сім'ї, внутрішньо переміщені особи, ветерани війни, безробітні, багатодітні сім'ї та інші соціально вразливі групи населення.

У сучасній державі соціальна опіка виступає важливим механізмом реалізації соціальної функції держави. Соціальна функція держави передбачає забезпечення належного рівня життя населення, підтримку соціальної рівноваги, подолання бідності, зменшення соціальної нерівності та створення умов для соціального розвитку суспільства. Саме через систему соціальної опіки держава реалізує принципи соціальної справедливості, гуманізму, рівності та доступності соціальних послуг.

Соціальна опіка тісно пов'язана з державною соціальною політикою, яка є системою заходів, спрямованих на регулювання соціальних процесів, забезпечення соціального добробуту населення та підтримку соціальної стабільності. Державна соціальна політика охоплює різні напрями, серед яких особливе місце займають соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога, охорона здоров'я, освіта, зайнятість населення та соціальне обслуговування громадян [40, с. 18].

Основною метою соціальної політики держави є створення умов для гідного життя людини, забезпечення її соціальних прав та гарантій, підтримка соціально вразливих категорій населення та забезпечення соціальної стабільності суспільства. У цьому контексті соціальна опіка виступає одним із ключових механізмів реалізації державної соціальної політики на практиці.

У міжнародному праві поняття соціальної опіки розглядається як складова системи соціального захисту та один із механізмів забезпечення основоположних прав людини. Соціальна опіка в міжнародно-правовому аспекті пов'язується із забезпеченням державою належного рівня життя населення, соціальної безпеки, підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також гарантуванням соціальних, економічних і культурних прав людини.

Міжнародне право не завжди використовує термін «соціальна опіка» у вузькому значенні, однак його зміст розкривається через поняття соціального

захисту, соціального забезпечення, соціальної допомоги та соціальних послуг. Основою міжнародного правового регулювання у сфері соціальної опіки є визнання права кожної людини на соціальний захист та гідний рівень життя незалежно від її соціального статусу, віку, стану здоров'я чи інших обставин.

Одним із основних міжнародних документів, який закріплює право людини на соціальний захист, є Загальна декларація прав людини. У статті 22 Декларації зазначено, що кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення та на здійснення необхідних для підтримання її гідності економічних, соціальних і культурних прав. Стаття 25 Декларації проголошує право кожної людини на такий життєвий рівень, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту самої людини та її сім'ї, включаючи харчування, одяг, житло, медичний догляд і соціальне обслуговування.

Важливе значення у міжнародно-правовому регулюванні соціальної опіки має Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, який закріплює право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування. У положеннях Пакту визначається обов'язок держав забезпечувати поступове здійснення соціальних прав громадян шляхом створення ефективної системи соціального захисту населення.

Одним із ключових міжнародних документів у сфері соціального захисту населення є Європейська соціальна хартія. Хартія визначає основні соціальні права людини та встановлює стандарти соціальної політики для держав — членів Ради Європи. У документі закріплено право громадян на соціальну та медичну допомогу, соціальне забезпечення, захист від бідності та соціального відчуження, а також право осіб похилого віку та осіб з інвалідністю на соціальний захист і соціальну інтеграцію.

Важливу роль у розвитку міжнародних стандартів соціальної опіки відіграє Організація Об'єднаних Націй, яка ухвалює міжнародні конвенції та декларації у сфері захисту прав людини. Значне місце серед них займає Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, яка спрямована на забезпечення рівних прав та

можливостей для осіб з інвалідністю, їх соціальної інтеграції та доступу до соціальних послуг.

У міжнародному праві соціальна опіка також пов'язується з діяльністю Міжнародна організація праці, яка розробляє міжнародні стандарти у сфері соціального забезпечення та захисту працівників. Особливе значення має Конвенція МОП №102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення», яка визначає базові стандарти соціального захисту населення та гарантії соціального забезпечення у випадках безробіття, хвороби, інвалідності, старості, втрати годувальника та інших соціальних ризиків [20, с. 52].

Сучасне міжнародне право розглядає соціальну опіку як один із важливих елементів концепції соціальної держави та соціальної безпеки. Особлива увага приділяється захисту прав соціально вразливих категорій населення: дітей, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, біженців, внутрішньо переміщених осіб, безробітних та малозабезпечених громадян.

У міжнародній практиці соціальна опіка базується на таких основних принципах, як гуманізм, соціальна справедливість, рівність, недискримінація, доступність соціальних послуг, адресність соціальної допомоги та повага до людської гідності. Ці принципи є основою формування соціальної політики більшості демократичних держав світу.

Для України міжнародно-правові стандарти у сфері соціальної опіки мають особливе значення, оскільки держава орієнтується на європейські принципи соціального захисту населення та адаптує національне законодавство до міжнародних вимог. Конституція України, закони та нормативно-правові акти у сфері соціального захисту значною мірою ґрунтуються на положеннях міжнародних документів, ратифікованих Україною.

Особливо актуальним міжнародно-правове регулювання соціальної опіки стало в умовах сучасних гуманітарних криз та воєнних конфліктів. Повномасштабна війна в Україні актуалізувала питання забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, осіб з

інвалідністю та інших постраждалих категорій населення відповідно до міжнародних стандартів прав людини.

Отже, у міжнародному праві соціальна опіка розглядається як важливий механізм реалізації соціальних прав людини та забезпечення соціальної справедливості. Міжнародні нормативно-правові акти формують базові стандарти соціального захисту населення, визначають обов'язки держав щодо підтримки соціально вразливих категорій громадян та сприяють розвитку ефективної системи соціальної політики й соціальної роботи.

У науковій літературі соціальна опіка розглядається як багатокomпонентна система соціальної підтримки населення, яка може реалізовуватися через різні організаційні форми залежно від суб'єктів її здійснення, джерел фінансування та механізмів надання соціальної допомоги. Найбільш поширеними формами соціальної опіки є державна, громадська та змішана форми, кожна з яких має власні особливості, функції та значення у системі соціального захисту населення.

Найважливішою складовою системи соціального захисту є державна форма соціальної опіки, яка здійснюється органами державної влади та органами місцевого самоврядування через систему соціального забезпечення та соціального обслуговування населення. Державна соціальна опіка виступає основним механізмом реалізації соціальної функції держави та спрямована на забезпечення соціальних прав і гарантій громадян, підтримку соціально вразливих категорій населення та подолання соціальної нерівності.

Основу державної соціальної опіки становить система законодавчо закріплених соціальних гарантій, які забезпечують право громадян на соціальний захист у випадках втрати працездатності, безробіття, інвалідності, старості, втрати годувальника, малозабезпеченості та інших складних життєвих обставин. Реалізація державної соціальної опіки здійснюється через механізми соціальних виплат, допомог, пільг, субсидій, компенсацій та надання соціальних послуг.

Фінансування державної соціальної опіки здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також фондів соціального страхування. Важливу роль у реалізації державної соціальної опіки відіграють органи соціального захисту населення, територіальні центри соціального обслуговування, центри соціальних служб, служби у справах дітей, пенсійні органи та інші установи соціальної сфери.

Особливістю державної форми соціальної опіки є її системність, нормативна врегульованість та гарантований характер. Держава забезпечує єдині стандарти соціального захисту населення, визначає порядок надання соціальної допомоги та контролює дотримання соціальних прав громадян. Водночас ефективність державної соціальної опіки значною мірою залежить від економічного стану держави, рівня фінансування соціальної сфери, якості управління та ефективності функціонування органів соціального захисту населення.

Поряд із державною формою важливе місце у системі соціальної опіки займає громадська соціальна опіка, яка реалізується інститутами громадянського суспільства. До суб'єктів громадської соціальної опіки належать громадські організації, благодійні фонди, волонтерські об'єднання, релігійні організації, міжнародні гуманітарні місії та інші недержавні структури, діяльність яких спрямована на підтримку населення та надання соціальної допомоги.

Громадська форма соціальної опіки базується на принципах добровільності, гуманізму, милосердя, благодійності та соціальної солідарності. Її головною особливістю є оперативність реагування на соціальні проблеми населення, гнучкість механізмів надання допомоги та можливість швидкої адаптації до потреб конкретних соціальних груп [38, с. 54].

Особливого значення громадська соціальна опіка набула в умовах сучасних соціальних викликів, пов'язаних із воєнним станом в Україні. Повномасштабна війна спричинила суттєве зростання кількості громадян, які потребують соціальної, гуманітарної, психологічної та матеріальної підтримки.

У цих умовах громадські та волонтерські організації стали важливими суб'єктами соціальної допомоги, забезпечуючи підтримку внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, сімей військовослужбовців, осіб похилого віку, дітей та інших соціально вразливих категорій населення.

Волонтерський рух та діяльність благодійних організацій в Україні значно посилили роль громадської соціальної опіки у системі соціального захисту населення. Громадський сектор активно бере участь у наданні гуманітарної допомоги, організації психологічної підтримки, соціального супроводу, евакуації населення, забезпеченні медичних потреб та реалізації соціальних програм. Крім того, міжнародні організації та благодійні фонди надають значну фінансову й гуманітарну допомогу Україні, що сприяє посиленню системи соціальної підтримки населення.

Водночас найбільш ефективною моделлю соціальної опіки в сучасних умовах вважається змішана форма соціальної опіки, яка передбачає взаємодію державних органів, органів місцевого самоврядування та громадського сектору у процесі надання соціальної допомоги та соціальних послуг населенню. Саме така модель забезпечує комплексний підхід до вирішення соціальних проблем і дозволяє максимально ефективно використовувати ресурси держави, громади та міжнародних партнерів.

Змішана форма соціальної опіки ґрунтується на принципах партнерства, міжсекторальної взаємодії, координації діяльності та спільної відповідальності за забезпечення соціального добробуту населення. У межах цієї моделі державні органи забезпечують нормативно-правову базу, фінансування та організацію системи соціального захисту, тоді як громадські організації та благодійні структури доповнюють державну систему соціальних послуг, забезпечуючи більш гнучке та адресне реагування на потреби населення.

Особливо ефективною змішана модель соціальної опіки є в умовах кризових ситуацій, коли державна система соціального захисту не завжди здатна самостійно забезпечити всі потреби населення. У таких умовах співпраця держави, громадянського суспільства та міжнародних організацій

дозволяє оперативно реагувати на соціальні виклики та забезпечувати комплексну підтримку громадян.

В Україні змішана форма соціальної опіки активно розвивається у процесі реформування системи соціального захисту населення та децентралізації влади. Територіальні громади, органи місцевого самоврядування, громадські організації та міжнародні партнери спільно реалізують соціальні програми, спрямовані на підтримку населення та розвиток соціальних послуг на місцевому рівні.

Таким чином, державна, громадська та змішана форми соціальної опіки є важливими складовими сучасної системи соціального захисту населення. Кожна з цих форм виконує важливі функції у сфері соціальної підтримки громадян, а їх ефективна взаємодія сприяє забезпеченню соціальної стабільності, соціальної безпеки та реалізації соціальних прав населення. У сучасних умовах розвитку українського суспільства особливого значення набуває саме змішана модель соціальної опіки, яка забезпечує комплексний підхід до вирішення соціальних проблем та підвищення ефективності соціальної політики держави.

Соціальна опіка реалізується через систему соціальних послуг, які спрямовані на підтримку життєдіяльності людини та подолання складних життєвих обставин. Закон України «Про соціальні послуги» визначає соціальні послуги як дії та заходи, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб чи сімей. Соціальні послуги можуть надаватися у формі соціального обслуговування, соціального супроводу, консультування, догляду, реабілітації, кризового втручання та інших видів допомоги.

Важливу роль у реалізації соціальної опіки відіграють органи соціального захисту населення, які забезпечують призначення соціальної допомоги, організовують надання соціальних послуг та здійснюють соціальне обслуговування громадян. На місцевому рівні функції соціальної опіки виконують управління та відділи соціального захисту населення, територіальні

центри соціального обслуговування, центри соціальних служб та інші установи соціальної сфери [33, с. 49].

Особливого значення соціальна опіка набуває в умовах сучасних суспільних викликів, пов'язаних із воєнними діями, економічною нестабільністю, демографічними проблемами та зростанням кількості соціально вразливих категорій населення. Повномасштабна війна в Україні спричинила значне збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, ветеранів війни, сімей загиблих військовослужбовців та громадян, які потребують соціальної підтримки. У зв'язку з цим суттєво зросло навантаження на систему соціальної опіки та органи соціального захисту населення.

У сучасних умовах важливим напрямом розвитку соціальної опіки є цифровізація соціальної сфери та впровадження електронних сервісів. Використання інформаційних технологій дозволяє підвищити доступність соціальних послуг, спростити процедури отримання соціальної допомоги, забезпечити оперативний обмін інформацією між установами та підвищити ефективність діяльності органів соціального захисту населення.

Водночас система соціальної опіки в Україні стикається з низкою проблем, серед яких недостатній рівень фінансування соціальної сфери, кадровий дефіцит, перевантаженість органів соціального захисту населення, недосконалість механізмів координації між різними суб'єктами соціальної роботи та необхідність адаптації системи соціальних послуг до сучасних потреб населення.

Отже, соціальна опіка є важливою складовою державної соціальної політики та системи соціального захисту населення. Вона спрямована на забезпечення підтримки соціально вразливих категорій громадян, реалізацію соціальних прав людини та створення умов для соціальної стабільності суспільства. У сучасних умовах розвитку України особливого значення набуває вдосконалення системи соціальної опіки, підвищення ефективності діяльності органів соціального захисту населення та впровадження сучасних механізмів соціальної підтримки громадян.

1.3. Нормативно-правове забезпечення соціальної опіки в Україні

Нормативно-правове забезпечення соціальної опіки в Україні є основою функціонування системи соціального захисту населення та важливим механізмом реалізації соціальної політики держави. Саме через систему нормативно-правових актів визначаються принципи, напрями, форми та механізми соціальної підтримки населення, закріплюються соціальні права громадян, повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері соціального захисту, а також гарантії надання соціальної допомоги та соціальних послуг.

Система нормативно-правового регулювання соціальної опіки в Україні має багаторівневий характер і включає Конституцію України, міжнародні нормативно-правові акти, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. У сукупності ці нормативні документи формують правову основу діяльності органів соціального захисту населення та забезпечують реалізацію соціальних гарантій громадян.

Основоположним нормативно-правовим актом у сфері соціальної опіки є Конституція України, яка закріплює Україну як соціальну та правову державу. Відповідно до статті 1 Конституції Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою, що визначає соціальну спрямованість державної політики та обов'язок держави забезпечувати соціальний захист населення [1].

Важливе значення для нормативно-правового забезпечення соціальної опіки має стаття 3 Конституції України, згідно з якою людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Це положення визначає гуманістичну спрямованість державної соціальної політики та діяльності органів соціального захисту населення.

Ключове значення у сфері соціального захисту має стаття 46 Конституції України, яка гарантує громадянам право на соціальний захист. Зокрема, у статті визначено, що громадяни мають право на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, безробіття, старості, втрати годувальника та в інших випадках, передбачених законом. Держава гарантує соціальні виплати, пенсії, соціальну допомогу та інші види соціального забезпечення.

Окрім Конституції України, важливу роль у нормативно-правовому регулюванні соціальної опіки відіграють міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною. Серед них особливе значення мають Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Європейська соціальна хартія, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю та інші міжнародні документи, які визначають міжнародні стандарти у сфері соціального захисту населення.

Важливим елементом правового забезпечення соціальної опіки є система спеціальних законів України, які регулюють окремі напрями соціального захисту населення.

Одним із базових нормативно-правових актів у сфері соціальної опіки є Закон України «Про соціальні послуги». Даний закон визначає організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Закон регулює систему соціальних послуг, визначає їх види, принципи надання, права та обов'язки отримувачів і надавачів соціальних послуг [2].

Особливе значення Закону полягає у впровадженні сучасного підходу до організації соціальних послуг, заснованого на принципах доступності, адресності, індивідуального підходу та орієнтації на потреби людини. Закон також передбачає розвиток ринку соціальних послуг та можливість залучення недержавних організацій до надання соціальної допомоги.

Важливим нормативно-правовим актом є Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», який визначає механізм

надання державної підтримки сім'ям із низьким рівнем доходів. Закон встановлює умови призначення державної соціальної допомоги, порядок обчислення сукупного доходу сім'ї та критерії визначення малозабезпеченості.

У системі соціальної опіки значне місце займає Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», який регулює діяльність у сфері соціальної підтримки сімей, дітей та молоді, що перебувають у складних життєвих обставинах. Закон визначає основні напрями соціальної роботи, механізми соціального супроводу та повноваження органів і установ соціальної сфери.

Особливе значення у сфері соціальної опіки має Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Даний закон гарантує особам з інвалідністю право на соціальний захист, медичну допомогу, реабілітацію, освіту, працевлаштування та безперешкодний доступ до об'єктів соціальної інфраструктури.

Важливим нормативно-правовим актом є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає правовий статус ветеранів війни та встановлює систему соціальних гарантій для учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни та членів сімей загиблих військовослужбовців [4].

В умовах воєнного стану особливого значення набуло законодавство щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначає правовий статус внутрішньо переміщених осіб, гарантує їм право на соціальний захист, отримання соціальної допомоги, житла, медичних та освітніх послуг.

Значну роль у системі нормативно-правового забезпечення соціальної опіки відіграють підзаконні нормативні акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України, які визначають порядок призначення та виплати соціальної допомоги, надання субсидій, організації соціального обслуговування населення та функціонування органів соціального захисту населення.

Особливе значення мають постанови Кабінету Міністрів України щодо:

- призначення житлових субсидій;
- надання державної соціальної допомоги;
- функціонування територіальних центрів соціального обслуговування;
- організації надання соціальних послуг;
- підтримки внутрішньо переміщених осіб;
- соціального захисту ветеранів війни та осіб з інвалідністю.

Важливим суб'єктом нормативно-правового регулювання соціальної опіки є Міністерство соціальної політики України, яке розробляє нормативні акти, методичні рекомендації та державні програми у сфері соціального захисту населення.

У процесі децентралізації влади в Україні значна частина повноважень у сфері соціальної опіки була передана органам місцевого самоврядування. Територіальні громади отримали повноваження щодо організації соціальних послуг, створення соціальних установ та забезпечення соціальної підтримки населення на місцевому рівні. Це сприяло наближенню соціальних послуг до населення та підвищенню ефективності соціальної роботи.

Водночас сучасна система нормативно-правового забезпечення соціальної опіки в Україні має низку проблем. Серед основних проблем можна виділити:

- складність і фрагментарність законодавства;
- часті зміни нормативно-правових актів;
- недостатній рівень фінансування соціальної сфери;
- невідповідність окремих нормативних положень сучасним соціальним викликам;
- перевантаженість системи соціального захисту населення в умовах воєнного стану;
- необхідність подальшої цифровізації соціальних послуг.

Важливою тенденцією сучасного розвитку законодавства у сфері соціальної опіки є його адаптація до європейських стандартів та реформування системи соціального захисту населення відповідно до принципів людиноцентризму, доступності та адресності соціальних послуг.

Особливої актуальності питання вдосконалення нормативно-правового забезпечення соціальної опіки набуває в умовах сучасних соціальних викликів, спричинених війною, економічною нестабільністю та зростанням кількості соціально вразливих категорій населення. Це потребує оновлення законодавства, удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії та підвищення ефективності діяльності органів соціального захисту населення.

Отже, нормативно-правове забезпечення соціальної опіки в Україні є важливою складовою системи соціального захисту населення та основою реалізації державної соціальної політики. Ефективне функціонування системи соціальної опіки значною мірою залежить від якості законодавчого регулювання, рівня правового забезпечення соціальних гарантій та здатності держави адаптувати систему соціального захисту до сучасних суспільних потреб і викликів.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ОПІКИ НА ПРИКЛАДІ ЯГОТИНСЬКОГО ВІДДІЛУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ БОРИСПІЛЬСЬКОЇ РАЙОННОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

2.1. Організаційна характеристика діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення

У сучасних умовах розвитку українського суспільства система соціального захисту населення набуває особливого значення як один із ключових механізмів забезпечення соціальної стабільності, підтримки соціально вразливих категорій громадян та реалізації державної соціальної політики. Актуальність діяльності органів соціального захисту населення суттєво зросла внаслідок повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, що спричинила значне погіршення соціально-економічної ситуації, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, осіб з інвалідністю, сімей загиблих військовослужбовців та інших категорій населення, які потребують державної підтримки.

За таких умов особлива роль належить місцевим органам соціального захисту населення, які безпосередньо забезпечують реалізацію державної політики у сфері соціальної опіки, організовують надання соціальних послуг населенню, здійснюють призначення державної соціальної допомоги та координують діяльність у сфері підтримки соціально вразливих категорій громадян на рівні територіальних громад.

Одним із таких органів є Яготинський відділ соціального захисту населення Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації, діяльність якого спрямована на реалізацію державної соціальної політики на території Яготинської територіальної громади. Установа забезпечує виконання державних соціальних програм, організовує надання соціальної допомоги та соціальних послуг, координує роботу щодо підтримки ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб, осіб з

інвалідністю, малозабезпечених сімей та інших соціально вразливих категорій населення [64].

Яготинський відділ соціального захисту населення є структурним підрозділом Управління соціальної та ветеранської політики та здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, законів України, постанов Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Міністерства соціальної політики України, Міністерства у справах ветеранів України та інших нормативно-правових документів у сфері соціального захисту населення. Діяльність установи ґрунтується на принципах законності, гуманізму, адресності, доступності соціальних послуг, соціальної справедливості та комплексного підходу до вирішення соціальних проблем населення.

Юридична адреса установи: 07700, Київська область, Бориспільський район, місто Яготин, вулиця Пирятинська, 1. Яготинський відділ соціального захисту населення функціонує як орган державного управління у сфері соціального захисту населення та реалізує свої повноваження у межах адміністративно-територіальної одиниці. Основним видом діяльності установи відповідно до КВЕД є державне управління у соціальній сфері, що включає реалізацію заходів соціального забезпечення та соціальної підтримки населення [64].

Організаційна діяльність Яготинського відділу соціального захисту населення тісно пов'язана з функціонуванням Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації, яке забезпечує формування та реалізацію державної соціальної політики на місцевому рівні. Управління виступає основним координуючим органом у сфері соціального захисту населення, ветеранської політики, соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та надання соціальних послуг населенню громади.

У сучасних умовах діяльність органів соціального захисту населення значно розширилася. Якщо раніше основна увага приділялася питанням призначення соціальних допомог, субсидій та пільг, то сьогодні важливе місце

займають питання соціальної адаптації ветеранів війни, психологічної реабілітації військовослужбовців, підтримки сімей загиблих Захисників і Захисниць України, надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та забезпечення гуманітарної підтримки населення.

Особливого значення набуває реалізація державної ветеранської політики. Яготинський відділ соціального захисту населення забезпечує організацію соціального супроводу ветеранів війни та членів їхніх сімей, сприяє оформленню статусів, наданню пільг, соціальних гарантій, психологічної підтримки та консультативної допомоги. У зв'язку зі збільшенням кількості ветеранів війни та військовослужбовців, які повертаються із зони бойових дій, значно зросла потреба у розвитку системи соціальної адаптації та реінтеграції військових у мирне життя.

Організаційна структура Управління соціальної та ветеранської політики побудована відповідно до основних напрямів діяльності установи та забезпечує ефективне виконання покладених функцій. Керівництво діяльністю Управління здійснює начальник, який організовує роботу структурних підрозділів, координує діяльність працівників та забезпечує реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення.

До структури Управління входять окремі відділи та служби, кожен із яких виконує спеціалізовані функції у сфері соціального захисту населення. Зокрема, функціонують:

- відділ пільг та соціальних виплат;
- відділ роботи з внутрішньо переміщеними особами;
- відділ підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей;
- відділ координації надання соціальних послуг;
- фінансово-економічний відділ;
- юридичний сектор;
- сектор інформаційних технологій та цифрового забезпечення;
- господарська служба.

Наявність чіткої організаційної структури забезпечує розподіл функціональних обов'язків між працівниками, підвищує ефективність управління та сприяє якісному наданню соціальних послуг населенню.

Одним із ключових напрямів діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення є забезпечення реалізації державних соціальних гарантій. Установа організовує прийом громадян, здійснює призначення державної соціальної допомоги, житлових субсидій, компенсацій, пільг та інших видів соціальної підтримки. Працівники відділу проводять перевірку документів, формують особові справи отримувачів соціальної допомоги та забезпечують контроль за правильністю призначення соціальних виплат [63].

Значна увага приділяється організації надання соціальних послуг населенню. Відділ здійснює оцінювання потреб населення у соціальному обслуговуванні, координує взаємодію з надавачами соціальних послуг та сприяє розвитку системи соціального обслуговування у територіальній громаді. Особливого значення набуває соціальний супровід осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

У сучасних умовах одним із пріоритетних напрямів діяльності установи є підтримка внутрішньо переміщених осіб. Повномасштабна війна спричинила значне збільшення кількості громадян, які були змушені залишити місце постійного проживання та потребують соціальної підтримки. Яготинський відділ соціального захисту населення організовує оформлення довідок внутрішньо переміщених осіб, призначення державної допомоги на проживання, надання гуманітарної допомоги та соціального супроводу переселенців.

Важливим напрямом роботи є інформаційно-консультативна діяльність. Працівники установи надають громадянам консультації щодо порядку оформлення соціальних виплат, отримання соціальних послуг, реалізації пільг та соціальних гарантій. В умовах постійних змін соціального законодавства інформаційно-роз'яснювальна робота має важливе значення для забезпечення доступності соціальної допомоги населенню.

Особливу увагу у діяльності установи приділено цифровізації соціальної сфери та впровадженню електронних сервісів. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє автоматизувати процеси обробки документів, забезпечити ведення електронних реєстрів отримувачів соціальної допомоги та підвищити оперативність надання соціальних послуг. Цифровізація також сприяє підвищенню прозорості діяльності органів соціального захисту населення та спрощенню процедур отримання соціальної допомоги.

Яготинський відділ соціального захисту населення активно взаємодіє з органами місцевого самоврядування, закладами охорони здоров'я, освітніми установами, центрами соціальних служб, громадськими організаціями, благодійними фондами та волонтерськими об'єднаннями. Така міжвідомча взаємодія дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення соціальних проблем населення та підвищити ефективність соціальної підтримки громадян.

Важливим напрямом діяльності є співпраця з громадськими та волонтерськими організаціями у сфері гуманітарної допомоги та підтримки населення в умовах воєнного стану. Волонтерські організації надають допомогу внутрішньо переміщеним особам, ветеранам війни, сім'ям військовослужбовців та іншим категоріям населення, що потребують підтримки. Координація діяльності державних органів та громадського сектору сприяє підвищенню ефективності соціальної опіки на місцевому рівні [32, с. 55].

Особливе значення у діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення має реалізація заходів щодо соціального захисту осіб з інвалідністю. Установа забезпечує оформлення соціальної допомоги, організацію надання реабілітаційних послуг, забезпечення технічними засобами реабілітації та сприяє створенню безбар'єрного середовища у громаді.

Важливою складовою діяльності є реалізація державної політики у сфері запобігання домашньому насильству, протидії торгівлі людьми та забезпечення гендерної рівності. Працівники установи беруть участь у проведенні профілактичних заходів, інформаційно-просвітницьких кампаній та

взаємодіють із правоохоронними органами й соціальними службами у процесі надання допомоги постраждалим особам.

Водночас діяльність Яготинського відділу соціального захисту населення супроводжується низкою проблем і викликів. Серед основних проблем можна виділити:

- зростання навантаження на працівників соціальної сфери в умовах воєнного стану;
- збільшення кількості отримувачів соціальної допомоги;
- недостатність фінансових ресурсів для забезпечення всіх потреб населення;
- необхідність постійного оновлення нормативно-правової бази;
- кадровий дефіцит у соціальній сфері;
- потребу у подальшій цифровізації соціальних послуг.

Незважаючи на наявні труднощі, Яготинський відділ соціального захисту населення продовжує забезпечувати реалізацію державної соціальної політики та виконувати важливу соціальну функцію щодо підтримки населення громади.

Таким чином, Яготинський відділ соціального захисту населення Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації є важливим елементом системи соціальної опіки на місцевому рівні. Його діяльність спрямована на забезпечення соціального захисту населення, реалізацію державних соціальних програм, підтримку ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та інших соціально вразливих категорій громадян. Ефективне функціонування установи сприяє зміцненню соціальної стабільності у громаді, підвищенню рівня соціального забезпечення населення та реалізації принципів соціальної держави в Україні.

2.2. Аналіз практики надання соціальної опіки та соціальних послуг населенню

Яготинський відділ соціального захисту населення Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації здійснює реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення

на території Яготинської міської територіальної громади та прилеглих населених пунктів. Діяльність установи спрямована на забезпечення соціальних гарантій громадян, надання державної допомоги, соціальних послуг, пільг, компенсацій та підтримки найбільш вразливих категорій населення [63].

Практика діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення свідчить про значне навантаження на систему соціальної підтримки в умовах воєнного стану. Одним із головних напрямів роботи є призначення та виплата державних соціальних допомог. Відділ здійснює прийом документів, опрацювання заяв, перевірку права на отримання допомоги та формування електронних реєстрів одержувачів соціальних виплат. Згідно з даними Бориспільського району, органи соціального захисту опрацювають понад 111 функцій у сфері соціального забезпечення населення.

У сфері соціальної політики та надання соціальних послуг Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської міської територіальної громади виконує широкий спектр функцій, спрямованих на забезпечення соціального захисту населення, підтримку вразливих категорій громадян та організацію ефективної системи соціального обслуговування. Діяльність управління здійснюється відповідно до чинного законодавства України, державних соціальних стандартів та Класифікатора соціальних послуг.

Одним із ключових напрямів діяльності є визначення потреб населення громади у соціальних послугах. Управління проводить систематичний аналіз соціально-демографічної ситуації, вивчає рівень потреб населення у соціальній підтримці та залучає до цього процесу як державних, так і недержавних надавачів соціальних послуг. За результатами проведених досліджень формуються відповідні програми соціального захисту населення та оприлюднюються результати оцінювання потреб громади.

Важливим аспектом роботи є забезпечення доступності інформації про соціальні послуги. Управління здійснює інформування населення щодо видів соціальних послуг, умов та порядку їх отримання, забезпечуючи доступність інформації для осіб з інвалідністю та громадян з різними видами порушень

здоров'я. Інформаційна підтримка реалізується через офіційні вебресурси, Центри надання адміністративних послуг, консультації фахівців та друковані інформаційні матеріали.

Значна увага приділяється виявленню вразливих груп населення та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Працівники соціальної сфери здійснюють соціальне інспектування, аналізують матеріально-побутові умови проживання громадян, проводять оцінювання потреб сімей та окремих осіб. За результатами оцінювання забезпечується надання базових соціальних послуг, зокрема соціального супроводу, консультування, психологічної підтримки, догляду вдома та представництва інтересів отримувачів соціальних послуг.

Управління активно співпрацює з надавачами соціальних послуг державного, комунального та недержавного секторів. Соціальні послуги реалізуються шляхом соціального замовлення, державно-приватного партнерства, проведення конкурсів соціальних проєктів та залучення громадських організацій і благодійних фондів. Така взаємодія дозволяє підвищити ефективність соціального обслуговування та забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем населення.

Важливим напрямом діяльності є розроблення та реалізація місцевих соціальних програм, спрямованих на підтримку малозабезпечених сімей, осіб з інвалідністю, ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб, громадян похилого віку та інших соціально вразливих категорій населення. Управління координує виконання відповідних програм та здійснює контроль за ефективністю використання бюджетних коштів [45, с. 80].

Управління забезпечує організацію професійного розвитку працівників соціальної сфери шляхом підвищення кваліфікації, проведення навчань, тренінгів та семінарів. Підвищення професійної компетентності працівників є необхідною умовою забезпечення якісного надання соціальних послуг відповідно до сучасних стандартів соціальної роботи.

Особливого значення набуває координація діяльності суб'єктів системи надання соціальних послуг комунальної власності Бориспільської міської

територіальної громади. Управління здійснює контроль за якістю надання соціальних послуг, проводить моніторинг діяльності установ соціальної сфери та надає рекомендації щодо вдосконалення їх роботи. Крім того, здійснюється оцінка якості соціальних послуг відповідно до методик, затверджених Кабінетом Міністрів України.

У межах соціальної роботи із сім'ями та особами, які мають ризик потрапляння у складні життєві обставини, проводиться моніторинг ефективності надання соціальних послуг, аналізуються причини соціального неблагополуччя та прогнозуються потреби населення у соціальній підтримці. Значна увага приділяється профілактиці соціального сирітства, насильства в сім'ї, бездомності та соціальної ізоляції.

Управління організовує надання першої психологічної допомоги, кризового консультування та сприяє отриманню безоплатної правової допомоги. Також забезпечується фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату, сенсорні чи психічні порушення, що сприяє їх соціальній інтеграції та доступу до адміністративних, медичних і соціальних послуг.

Важливим напрямом роботи є забезпечення дотримання прав отримувачів соціальних послуг та контроль за цільовим використанням бюджетних коштів. Управління здійснює контроль за законністю надання соціальної допомоги, використанням бюджетних ресурсів та дотриманням державних соціальних гарантій.

Окреме місце у діяльності установи займає організація соціальної підтримки осіб похилого віку, ветеранів війни, осіб з інвалідністю та інших малозабезпечених громадян. Управління забезпечує оплату ритуальних послуг для окремих категорій населення, організовує влаштування громадян до будинків-інтернатів та геріатричних пансіонатів, а також надає допомогу у забезпеченні належних матеріально-побутових умов проживання.

Соціальна підтримка маломобільних груп населення реалізується через організацію перевезень спеціалізованим транспортом «соціальне таксі». Це

дозволяє особам, які не можуть самостійно користуватися громадським транспортом, отримувати медичні, соціальні та адміністративні послуги.

Значна увага приділяється роботі з особами, які перебувають у складних життєвих обставинах та не мають постійного місця проживання. Управління організовує тимчасове проживання, забезпечення харчуванням, одягом, взуттям та предметами першої необхідності. Крім того, здійснюється соціальний супровід таких осіб, допомога у відновленні документів, реєстрації місця проживання та відновленні соціальних зв'язків.

У сфері охорони материнства і дитинства управління забезпечує надання державних допомог сім'ям з дітьми, багатодітним сім'ям та особам, які здійснюють догляд за хворими або самотніми громадянами. Також реалізуються заходи щодо підтримки осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Управління веде централізовані інформаційні бази та реєстри, зокрема Єдину інформаційну систему соціального захисту населення, реєстр внутрішньо переміщених осіб, базу даних осіб з інвалідністю та реєстр бездомних осіб. Використання сучасних інформаційних систем забезпечує ефективне адміністрування соціальних послуг та підвищує якість обслуговування населення [47, с. 23].

Отже, діяльність Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської міської територіальної громади охоплює широкий спектр соціальних функцій та спрямована на забезпечення соціального захисту населення, підтримку вразливих категорій громадян, розвиток системи соціальних послуг та реалізацію державної соціальної політики на місцевому рівні. Ефективність діяльності управління значною мірою залежить від рівня міжвідомчої взаємодії, кадрового забезпечення, фінансування та впровадження сучасних інформаційних технологій у сферу соціального захисту населення.

Аналіз статистичних показників свідчить про значне зростання потреб населення у соціальній підтримці. У Бориспільській громаді, до структури якої належить система районного соціального захисту, у 2024 році налічувалося

близько 26 тисяч отримувачів різних видів соціальної допомоги, пільг та компенсацій. Загальний обсяг виплачених соціальних допомог становив 244 млн грн. Соціальні видатки місцевого бюджету у 2024 році досягли 135,7 млн грн, що на 12 % більше порівняно з 2023 роком [62].

Одним із найважливіших напрямів роботи відділу є соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. Внаслідок повномасштабної війни кількість громадян, які потребують соціальної допомоги, суттєво зросла. Станом на 2024 рік у Бориспільській громаді проживало понад 13 тисяч внутрішньо переміщених осіб, із яких понад 1600 осіб стали на облік протягом року. Працівники Яготинського відділу забезпечують оформлення довідок ВПО, призначення державної допомоги на проживання, консультування щодо пільг та соціальних гарантій, а також взаємодію з гуманітарними організаціями.

Особливого значення набула робота із ветеранами війни та членами сімей військовослужбовців. У межах реалізації ветеранської політики відділ здійснює оформлення статусів учасників бойових дій, надання пільг на оплату житлово-комунальних послуг, забезпечення санаторно-курортного лікування та психологічної підтримки. У 2024 році у Борисполі було відкрито ветеранський центр «ВетеранPRO», діяльність якого спрямована на соціальну адаптацію ветеранів та надання комплексної допомоги [63].

Важливим напрямом діяльності Яготинського відділу є надання соціальних послуг особам похилого віку та людям з інвалідністю. Соціальні працівники здійснюють обслуговування громадян за місцем проживання, допомагають у придбанні продуктів, медикаментів, оплаті комунальних послуг, прибиранні житла та веденні домашнього господарства. У структурі соціального обслуговування активно функціонують відділення соціальної допомоги вдома, відділення натуральної допомоги та служби соціального супроводу.

У межах соціальних програм значна увага приділяється підтримці осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. За інформацією про виконання соціальних програм у Бориспільському районі, протягом 2024 року

соціальними заходами було охоплено майже 49 тисяч осіб, а фінансування програми «Турбота» становило понад 33,5 млн грн. Крім того, упродовж року близько 40 осіб щоденно отримували гарячі обіди за рахунок коштів місцевого бюджету.

Позитивною тенденцією у роботі соціального захисту є розвиток інтегрованих соціальних послуг. Центри інтегрованих соціальних послуг у Бориспільському районі протягом 2024 року надали близько 300 тисяч соціальних послуг для 2777 осіб різних категорій населення. На забезпечення діяльності центрів із місцевого бюджету було спрямовано 23,5 млн грн.

Разом із позитивними результатами аналіз практики надання соціальних послуг дозволяє визначити низку проблемних аспектів діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення:

- зростання навантаження на працівників через збільшення кількості отримувачів допомоги;
- недостатній кадровий потенціал соціальної сфери;
- складність окремих бюрократичних процедур;
- недостатній рівень цифровізації соціальних послуг;
- обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів;
- потреба у модернізації матеріально-технічної бази соціальних установ.

Водночас у роботі відділу активно впроваджуються сучасні інформаційні технології. Значна частина заяв на отримання соціальних допомог подається через електронні сервіси та ЦНАПи, що сприяє скороченню часу обслуговування громадян і підвищенню доступності послуг. У громаді функціонують віддалені робочі місця адміністраторів соціальних послуг, що особливо важливо для мешканців сільської місцевості.

Отже, аналіз практики діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації свідчить про важливу роль установи у забезпеченні соціальної стабільності громади. Незважаючи на складні соціально-економічні умови та виклики воєнного часу, відділ

забезпечує реалізацію державної соціальної політики, підтримку соціально вразливих категорій населення та розвиток системи соціальних послуг. Подальше вдосконалення роботи установи потребує розширення фінансування, підвищення рівня цифровізації, зміцнення кадрового потенціалу та розвитку міжвідомчої співпраці.

2.3. Шляхи вдосконалення макрорівня практики соціальної роботи у сфері соціальної опіки

У сучасних соціально-економічних умовах України особливого значення набуває вдосконалення системи соціальної роботи на макрорівні, оскільки саме державна соціальна політика визначає основні напрями соціального захисту населення та функціонування системи соціальної опіки. Практична реалізація соціальної політики здійснюється через діяльність органів соціального захисту населення, зокрема Яготинського відділу соціального захисту населення Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації, який забезпечує реалізацію державних соціальних гарантій та надання соціальних послуг мешканцям громади.

В умовах воєнного стану, економічної нестабільності та збільшення кількості соціально вразливих категорій населення діяльність органів соціального захисту значно ускладнюється. Зростає кількість внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, осіб з інвалідністю, малозабезпечених сімей та громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах. У зв'язку з цим виникає необхідність удосконалення практики соціальної роботи на державному та місцевому рівнях.

Одним із ключових напрямів удосконалення макрорівня соціальної роботи є підвищення ефективності державної соціальної політики та нормативно-правового забезпечення системи соціальної опіки. Для Яготинського відділу соціального захисту населення важливим є вдосконалення механізмів реалізації державних соціальних програм, спрощення процедур оформлення соціальної допомоги та забезпечення доступності соціальних послуг для всіх категорій населення. Необхідним є також посилення адресності соціальної підтримки, що

дозволить більш ефективно використовувати бюджетні ресурси та забезпечувати допомогу громадянам, які найбільше її потребують.

Суттєвого вдосконалення потребує система фінансування соціальної сфери. Аналіз діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення свідчить про те, що одним із проблемних аспектів залишається недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення та значне навантаження на працівників соціальної сфери. У зв'язку з цим важливими напрямками реформування є:

- збільшення фінансування місцевих соціальних програм;
- залучення міжнародної гуманітарної допомоги та грантових ресурсів;
- розвиток соціального партнерства;
- удосконалення механізмів розподілу бюджетних коштів;
- розширення фінансування програм підтримки ветеранів та внутрішньо переміщених осіб [58, с. 42].

Одним із пріоритетних напрямів модернізації системи соціальної опіки є цифровізація соціальних послуг. Для Яготинського відділу соціального захисту населення актуальним є подальше впровадження електронних сервісів, автоматизації процесів обробки документів та використання сучасних інформаційних систем. Розвиток Єдиної інформаційної системи соціального захисту населення, електронного документообігу та онлайн-сервісів дозволить:

- скоротити терміни оформлення соціальних допомог;
- підвищити доступність соціальних послуг;
- зменшити бюрократичне навантаження;
- покращити контроль за використанням бюджетних коштів;
- забезпечити оперативний обмін інформацією між установами соціальної сфери.

Важливим напрямом удосконалення макрорівня соціальної роботи є розвиток кадрового потенціалу соціальної сфери. У діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення важливу роль відіграє професійна

підготовка соціальних працівників, оскільки саме від рівня їх компетентності залежить якість надання соціальних послуг. У зв'язку з цим доцільним є:

- організація систематичного підвищення кваліфікації працівників;
- проведення тренінгів з кризового консультування;
- навчання фахівців роботі з ветеранами війни та внутрішньо переміщеними особами;
- розвиток навичок психологічної підтримки населення;
- покращення умов праці та підвищення мотивації соціальних працівників.

Особливого значення набуває розвиток міжвідомчої взаємодії. Яготинський відділ соціального захисту населення активно співпрацює з органами місцевого самоврядування, медичними установами, закладами освіти, центрами зайнятості, правоохоронними органами та громадськими організаціями. Подальше вдосконалення міжвідомчої співпраці сприятиме комплексному вирішенню соціальних проблем населення та забезпеченню інтегрованого підходу до надання соціальних послуг.

Перспективним напрямом удосконалення системи соціальної опіки є розвиток партнерства з недержавними організаціями та благодійними фондами. У сучасних умовах вагому роль у соціальній підтримці населення відіграють волонтерські організації, міжнародні гуманітарні місії та громадські об'єднання. Для Яготинського відділу соціального захисту населення важливим є розширення співпраці з недержавним сектором через механізми соціального замовлення, реалізацію спільних соціальних програм та залучення додаткових ресурсів для підтримки населення.

Необхідним напрямом удосконалення є також підвищення ефективності моніторингу та оцінювання якості соціальних послуг. У діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення доцільним є:

- проведення регулярного аналізу потреб населення;
- оцінювання ефективності соціальних програм;
- здійснення моніторингу якості соціальних послуг;
- проведення соціологічних досліджень;

- удосконалення механізмів громадського контролю.

Важливим аспектом розвитку соціальної роботи є посилення профілактичного напрямку діяльності. Соціальна робота має бути спрямована не лише на подолання наслідків складних життєвих обставин, а й на їх попередження. Для цього Яготинському відділу соціального захисту населення необхідно активізувати роботу із сім'ями групи ризику, розвивати програми психологічної підтримки, профілактики домашнього насильства, соціального сирітства, безробіття та соціальної ізоляції населення.

У сучасних умовах особливо актуальним є розвиток системи підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей. Яготинський відділ соціального захисту населення забезпечує реалізацію державної ветеранської політики, однак подальше вдосконалення цієї сфери потребує:

- розширення програм психологічної реабілітації;
- розвитку системи соціальної адаптації ветеранів;
- сприяння професійному працевлаштуванню;
- надання комплексної соціальної підтримки сім'ям військовослужбовців.

Таким чином, удосконалення макрорівня практики соціальної роботи у сфері соціальної опіки має здійснюватися комплексно та передбачати модернізацію державної соціальної політики, підвищення рівня фінансування, розвиток цифровізації, зміцнення кадрового потенціалу та розширення міжвідомчої взаємодії. Діяльність Яготинського відділу соціального захисту населення Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації відіграє важливу роль у реалізації державної соціальної політики на місцевому рівні та забезпеченні належного рівня соціального захисту населення громади.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне теоретичне та практичне дослідження макрорівня практики соціальної роботи у сфері соціальної опіки, визначено особливості функціонування системи соціального захисту населення в Україні та проаналізовано діяльність Яготинського відділу соціального захисту населення Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації як суб'єкта реалізації державної соціальної політики на місцевому рівні.

У ході дослідження встановлено, що соціальна робота на макрорівні є складною багатофункціональною системою, яка охоплює діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ соціального захисту, громадських організацій та інших суб'єктів соціальної політики, спрямовану на забезпечення соціального добробуту населення, підтримку вразливих категорій громадян та попередження соціальних ризиків. Макрорівень соціальної роботи передбачає формування державної соціальної політики, нормативно-правове регулювання, організацію фінансування соціальної сфери, координацію діяльності соціальних інституцій та забезпечення реалізації державних соціальних гарантій.

У першому розділі роботи було досліджено теоретичні основи макрорівня практики соціальної роботи. Визначено, що соціальна робота на макрорівні базується на принципах гуманізму, соціальної справедливості, адресності, доступності, законності, комплексності та соціального партнерства. Доведено, що соціальна опіка є важливою складовою державної соціальної політики та виступає системою заходів, спрямованих на підтримку осіб і сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

У процесі аналізу нормативно-правового забезпечення соціальної опіки в Україні встановлено, що сучасна система соціального захисту населення функціонує на основі значної кількості нормативно-правових актів, які регулюють порядок надання соціальних послуг, соціальних допомог, пільг та

компенсацій. Основу правового регулювання становлять Конституція України, Закони України «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» та інші нормативні документи. Встановлено, що в умовах сучасних викликів система нормативно-правового забезпечення потребує подальшого вдосконалення, зокрема щодо спрощення механізмів отримання соціальної допомоги, розширення цифровізації соціальних послуг та гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

У другому розділі кваліфікаційної роботи здійснено аналіз діяльності Яготинського відділу соціального захисту населення Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації. Встановлено, що зазначений орган є важливим елементом системи соціального захисту населення на місцевому рівні та забезпечує реалізацію державної соціальної політики у межах територіальної громади. Основними напрямками діяльності установи є призначення державних соціальних допомог, субсидій, компенсацій, надання соціальних послуг, підтримка ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, громадян похилого віку, багатодітних сімей та інших соціально вразливих категорій населення.

Аналіз організаційної структури та функціональних повноважень Яготинського відділу соціального захисту населення показав, що діяльність установи охоплює широкий спектр соціальних функцій, серед яких:

- реалізація державних та місцевих соціальних програм;
- здійснення соціального супроводу осіб і сімей;
- проведення оцінювання потреб населення у соціальних послугах;
- організація взаємодії з державними, комунальними та недержавними надавачами соціальних послуг;
- забезпечення ведення інформаційних реєстрів;
- здійснення контролю за якістю надання соціальних послуг;
- координація діяльності установ соціальної сфери.

У результаті проведеного аналізу практики надання соціальної опіки та соціальних послуг встановлено, що діяльність Яготинського відділу соціального захисту населення характеризується високим рівнем соціальної значущості та спрямована на забезпечення соціальної підтримки населення громади. Особливо актуальною діяльністю установи стала в умовах воєнного стану, коли суттєво збільшилась кількість громадян, які потребують соціальної допомоги та психологічної підтримки.

У роботі встановлено, що основними категоріями отримувачів соціальних послуг є:

- внутрішньо переміщені особи;
- ветерани війни та члени їх сімей;
- особи з інвалідністю;
- громадяни похилого віку;
- малозабезпечені сім'ї;
- багатодітні сім'ї;
- особи, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Доведено, що одним із найважливіших напрямів діяльності установи є організація соціального обслуговування населення та надання базових соціальних послуг, зокрема догляду вдома, соціального супроводу, консультування, психологічної підтримки, натуральної допомоги, соціальної адаптації та представництва інтересів отримувачів соціальних послуг.

Разом із позитивними аспектами діяльності установи у роботі виявлено низку проблем, які негативно впливають на ефективність функціонування системи соціальної опіки. Серед основних проблем визначено:

- постійне зростання навантаження на систему соціального захисту населення;
- збільшення кількості громадян, які потребують соціальної підтримки в умовах воєнного стану;
- недостатній рівень фінансування соціальної сфери;
- нестачу кваліфікованих кадрів;

- високий рівень професійного навантаження на працівників соціальної сфери;
- недостатню матеріально-технічну базу окремих установ;
- складність адміністративних процедур оформлення соціальної допомоги;
- потребу у подальшій цифровізації системи соціального захисту населення.

У процесі дослідження встановлено, що важливим напрямом модернізації системи соціальної опіки є розвиток цифрових технологій у сфері соціального захисту населення. Впровадження Єдиної інформаційної системи соціального захисту населення, електронного документообігу, автоматизованих реєстрів отримувачів соціальних послуг та онлайн-сервісів дозволяє підвищити оперативність обробки інформації, покращити доступність соціальних послуг та забезпечити прозорість використання бюджетних коштів.

У роботі обґрунтовано основні напрями вдосконалення макрорівня практики соціальної роботи у сфері соціальної опіки. Зокрема, визначено необхідність:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення соціальної сфери;
- підвищення ефективності державної соціальної політики;
- розширення фінансування соціальних програм;
- розвитку міжвідомчої взаємодії;
- зміцнення кадрового потенціалу соціальної сфери;
- розвитку цифровізації соціальних послуг;
- впровадження сучасних механізмів моніторингу та оцінювання якості соціальних послуг;
- розширення співпраці з громадськими та благодійними організаціями;
- посилення профілактичного напрямку соціальної роботи.

Особливу увагу приділено необхідності вдосконалення системи підтримки ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій. Встановлено, що сучасна система соціальної опіки повинна забезпечувати не лише матеріальну підтримку населення, а й

комплексну соціальну адаптацію, психологічну реабілітацію та інтеграцію громадян у суспільство.

Отже, результати проведеного дослідження підтверджують, що макрорівень практики соціальної роботи є важливим механізмом реалізації державної соціальної політики та забезпечення соціальної стабільності суспільства. Діяльність Яготинського відділу соціального захисту населення Управління соціальної та ветеранської політики Бориспільської районної державної адміністрації відіграє важливу роль у системі соціальної опіки на місцевому рівні та сприяє забезпеченню соціального захисту населення громади в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання для вдосконалення діяльності органів соціального захисту населення, підвищення ефективності надання соціальних послуг, розроблення місцевих програм соціальної підтримки населення та подальшого реформування системи соціальної опіки в Україні відповідно до сучасних потреб суспільства та європейських стандартів соціальної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2019. № 18. Ст. 73.
3. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 45. Ст. 425.
4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 15. Ст. 190.
5. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 21. Ст. 252.
6. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01.06.2000 № 1768-III // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 35. Ст. 290.
7. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 2–3. Ст. 36.
8. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.
9. Про затвердження Порядку організації надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 № 587. URL: [Верховна Рада України](#)
10. Про затвердження Положення про Міністерство у справах ветеранів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 № 1175. URL: [Верховна Рада України](#)

Література

11. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О. М. Денисюк та ін. ; за ред. О. В. Епель, Т. Л. Лях, І. В. Силантьєвої. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
12. Балакірева О. М., Сніжна І. О. Потреби та проблеми ветеранів бойових дій в Україні. Київ : УІСД, 2023. 214 с.
13. Бойко О. В., Гребінь Л. О., Левченко Н. М. Технології соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2018. Вип. 2. С. 66–73.
14. Бондаренко Г. Технології соціальної роботи з майбутніми військовослужбовцями. // Срсо, 2019. 380 с.
15. Бочаров-Торбеєв А.В. Соціальна робота з ветеранами: міжнародні та українські практики. // Соціальна робота і освіта, 2022, № 3(10).
16. Булат О. Нормативно-правові засади соціальної роботи з ветеранами ЗСУ на рівні територіальної громади. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування. 2024. Вип. 12. С. 135–142.
17. Вікторова Л. Інноваційні технології соцреабілітації осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій. // Срсо, 2019. 412 с.
18. Вінчук В. В., Вінчук О. А. Особливості соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю в умовах воєнного стану. Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану : матеріали наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 7 груд. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 185–187.
19. Волинець Н. В. Військово-соціальна робота з військовослужбовцями з бойовим стресом. Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. С. 38–40.

20. Гордєєва Т., Лазарева А. Соціальна робота в громаді з демобілізованими. // Грані, 2023. 210 с.

21. Гриськова І. І. Психосоціальна підтримка учасників бойових дій та їхніх родин : метод. реком. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 320 с.

22. Гуріна О. С. Кейс-менеджмент у соціальній роботі з військовослужбовцями: досвід України. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія «Соціальна робота». 2022. № 1(11). С. 21–28.

23. Державна служба у справах ветеранів війни. Національна стратегія реінтеграції ветеранів (2023–2030). – К.: 2023. 310 с.

24. Захаріна Т. Напрями соціальної роботи з ветеранами гібридної війни. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2023. № 1(52). С. 55–59.

25. Ільницька У. В., Климанська Л. Д., Малик І. Р. та ін. Соціальна політика : навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Пічи, Я. Б. Турчин. 2-ге вид. Львів : Новий Світ-2000, 2019. 321 с.

26. Катеринч А. В., Мартинюк Ю. О., Харківська Т. П. Інноваційні технології соціальної роботи в умовах воєнного стану // Society. Integration. Education. 2023. С. 343–345.

27. Котикова О. М., Радченко М. І., Прожога І. В. Інноваційні методи та технології підготовки фахівців соціальної сфери // Інноваційні методи та технології підготовки фахівців соціальної сфери : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 берез. 2023). Київ : НАУ, 2023. С. 139.

28. Лазоренко Б. П., Кальницька К. О., Смоляр Я. Л. Реабілітація та реадаптація ветеранів, волонтерів та ВПО, їх соціально-психологічний супровід в умовах війни. Актуальні проблеми клінічної та технологічної медицини : матеріали конф. Київ, 2023. С. 112–116.

29. Логвінова О. М., Рассказова О. В. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на Сході України // Соціальна робота та соціальна освіта. 2021. Т. 7, № 2. С. 144–151.

30. Логвінова О. Наука про технології соцроботи в гібридній війні. // Вісник УжНУ, 2023 visnyk-ped.uzhnu.edu.ua.
31. Лук'янчук С. А. Сучасні технології соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 312 с.
32. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота. Теорія і практика : підручник. 2-ге вид. Київ : Кондор, 2023. 368 с.
33. Максимова Н. Ю. Соціальна робота з сім'єю : підручник. – Київ : ВПЦ «Київський університет» (КНУ ім. Т. Шевченка), 2015. – 351 с.
34. Мельник В. П., Скринник З. Е., Жеребило І. В., Комаринська З. М., Олійник Н. Ю., Семів Л. К., Сватюк О. Р. Соціальне забезпечення в Україні : навч. посібн. / за наук. ред. В. П. Мельника, З. Е. Скринник. – 2-ге вид., доповн. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2024. – 612 с.
35. Мельник Л. Соціальна робота: сучасні теоретичні аспекти. // Humanitas, 2024 visnyk-ped.uzhnu.edu.ua+2journals.vnu.volyn.ua+2grani.org.ua+2.
36. Мигович І. І. Соціальна робота з неповними сім'ями. – Ужгород : Поличка «Карпатського краю», 2000. – Наук. вісник УжНУ, серія «Педагогіка. Соціальна робота», вип. 3, с. 127–132.
37. Микитинець Ю. Ю. Технологія соціальної роботи з прийомними сім'ями та дитячими будинками сімейного типу. – Львів, 2006. Стаття в зб. «Здоровий спосіб життя», вип. 14, с. 29–32.
38. Ординович В. А. Закордонний досвід соціальної реінтеграції ветеранів військової служби. Педагогічна Академія: наукові записки. 2023. № 42. С. 75–81.
39. Палагнюк Ю. В., Файчук О. Л. Соціальна робота в умовах сучасних викликів: досвід і перспективи розвитку : колект. монографія. Миколаїв : ЧНУ ім. П. Могили, 2022. 320 с.
40. Пеша І. В., Сопівник І. В., Галайдюк В. В., Кошук О. Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю : навч. посіб. Київ : Компринт, 2023. 450 с.

41. Пеша І., Тілікіна Н., Андріюченко Т. Алгоритм впровадження менторської підтримки ветеранів війни у територіальній громаді. Соціальна робота та соціальна освіта. 2024. № 1(10). С. 103–109.

42. Підбуцька Н. В., Грень Л. М., Грибко О. В. Державна соціальна політика : навч. посібн. [Електрон. ресурс] / Н. В. Підбуцька, Л. М. Грень, О. В. Грибко. – Харків : Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т", 2024. – 400 с.

43. Погоріла О.О. Сучасні технології соціальної роботи у воєнний час. – Дипломна, НАУ, 2022.

44. Погоріла О.С. Програма «Hire Heroes» як інструмент професійної адаптації ветеранів. – аналітична доповідь, 2024.

45. Попович В. С., Новак Т. І., Щербина С. М. Управління системою соціальної роботи в умовах воєнного стану в Україні. Management and Business. 2023. № 1(2). С. 223–245.

46. Савицький В. І. До питання про предмет військової соціальної роботи. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 1(13). С. 84–95.

47. Савицький В. І. До питання про предмет військової соціальної роботи // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 1(13). С. 84–95.

48. Сайко Н. Соціальна робота з військовими та ветеранами російсько-української війни. Витоки педагогічної майстерності. 2024. № 34. С. 218–222.

49. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

50. Семигіна Т.В. Міжнародна соціальна робота: пріоритети та стандарти [Електронний ресурс]. – Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. – 175 с.

51. Семигіна Т.В. Сучасна соціальна робота [Електронний ресурс]. – Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. – 275 с.

52. Сиротюк М. І. Соціальна реабілітація військовослужбовців крізь призму часу. Харків : ХНПУ, 2022. 280 с.

53. Трубавіна І. М., Цибулько Л. Г., Мартинюк А. Ю. Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їхніх сімей та військово-соціальна робота в

Україні: історичний аспект і закордонний досвід // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2021. – Вип. 1 (48). – С. 414–418.

54. Чернета С. Ю. та ін. Соціальна робота з сім'ями: теорії, моделі, ефективні практики : монографія. Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2021. 323 с.

55. Чиханцова О. А. Розвиток особистісної стійкості в умовах невизначеності. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. 2023. Т. 34(73). С. 35–40.

56. Шевченко І. М. Соціальна робота в умовах воєнного та поствоєнного періоду. Київ : Університет «Україна», 2022. 290 с.

57. Юр'єва І. С., Костіна В. В. Соціальна робота з підвищення резильєнтності у військовослужбовців і ветеранів. Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2024. С. 312–315.

58. Ярошенко А. О., Семігіна Т. В., Сухицька Н. В. Історія та теорія соціальної політики України : курс лекцій : навч. посіб. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2025. 250 с.

Інтернет-ресурси

59. Міністерство соціальної політики України : офіц. сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2026).

60. Міністерство у справах ветеранів України : офіц. сайт. URL: <https://mva.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2026).

61. Пенсійний фонд України : офіц. вебпортал. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2026).

62. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2026).

63. Бориспільська районна державна адміністрація : офіц. вебсайт. URL: <https://boryspil-rda.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2026).

64. Яготинська міська рада : офіц. сайт. URL: <https://yagotyrrada.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2026).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

АНКЕТА

для оцінювання якості надання соціальних послуг

Шановний(а) респонденте!

Просимо Вас взяти участь в опитуванні щодо якості надання соціальних послуг.

Анкетування є анонімним, а отримані результати будуть використані лише в наукових цілях.

1. Вкажіть Вашу категорію:

- особа похилого віку
- особа з інвалідністю
- внутрішньо переміщена особа
- малозабезпечена сім'я
- ветеран / член сім'ї ветерана
- інше _____

2. Як часто Ви звертаєтесь за соціальними послугами?

- вперше
- декілька разів на рік
- щомісяця
- постійно

3. Чи легко Вам було отримати інформацію про необхідні соціальні послуги?

- так
- частково
- ні

4. Як Ви оцінюєте доступність соціальних послуг?

- висока
- середня
- низька

5. Оцініть рівень професійності працівників соціальної служби:

- високий
- достатній
- низький

6. Чи були працівники ввічливими та уважними до Ваших потреб?

- так
- частково
- ні

7. Наскільки швидко було вирішено Ваше питання?

- дуже швидко
- у прийнятні строки
- із затримкою
- питання не вирішено

8. Чи задоволені Ви якістю отриманих соціальних послуг?

- повністю задоволений(а)
- частково задоволений(а)
- не задоволений(а)

9. Які проблеми у сфері соціальної опіки Ви вважаєте найбільш актуальними?

- недостатнє фінансування

- складність оформлення документів
- нестача інформації
- недостатня кількість працівників
- низька якість обслуговування
- інше _____

10. Які соціальні послуги, на Вашу думку, потребують найбільшого вдосконалення?

11. Ваші пропозиції щодо покращення роботи соціальних служб:

12. Ваш вік:

- до 18 років
- 18–35 років
- 36–60 років
- понад 60 років

13. Стать:

- чоловіча
- жіноча

Дякуємо за участь в опитуванні!